

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Petra Švarcová

Rodičovský příspěvek a rodičovská dovolená

Diplomová práce

Olomouc 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Rodičovský příspěvek a rodičovská dovolená vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

podpis autora _____

Petra Švarcová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce JUDr. Gabriele Halířové, za odborné vedení, za poskytnuté rady a za její trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování diplomatické práce věnovala.

Obsah

Seznam použitých zkratké.....	6
Úvod.....	7
1. Zařazení rodičovského příspěvku v systému právní úpravy	10
1.1 Rodinná politika a rodinné dávky	10
1.2 Státní sociální podpora	11
1.3 Principy a zásady uplatňované v rámci státní sociální podpory	13
2. Vývoj právní úpravy	14
2.1 Vývoj právní úpravy mateřského příspěvku.....	14
2.1.1. Zákon č. 154/1969 Sb., o mateřském příspěvku	14
2.1.2. Zákon č. 107/1971 Sb., o mateřském příspěvku	15
2.2 Vývoj právní úpravy rodičovského příspěvku	16
2.2.1. Zákon č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku	16
2.2.2. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.....	16
2.3 Zhodnocení vývoje právní úpravy.....	23
3. Rodičovský příspěvek	28
3.1 Specifikace dávky.....	28
3.2 Pojem rodič a dítě pro účely rodičovského příspěvku.....	28
3.3 Podmínky pro vznik nároku na rodičovský příspěvek.....	29
3.3.1. Trvalý pobyt a bydliště na území ČR.....	30
3.3.2. Osobní celodenní a řádná péče o nejmladší dítě v rodině	31
3.4 Výše rodičovského příspěvku a jeho vyměrování.....	33
3.5 Účel rodičovského příspěvku	35
3.6 Řízení o rodičovském příspěvku.....	37
4. Rodičovská dovolená.....	39
4.1 Právní úprava rodičovské dovolené	39
4.1.1 Účel rodičovské dovolené.....	39
4.1.2. Osoby oprávněné čerpat rodičovskou dovolenou.....	40
4.1.3. Délka rodičovské dovolené	40
4.1.4. Žádost o rodičovskou dovolenou	41
4.2 Ochrana osob čerpajících rodičovskou dovolenou	42
4.3 Možnost výkonu výdělečné činnosti při čerpání rodičovské dovolené.....	43
4.4 Rodičovský příspěvek a rodičovská dovolená	44
4.5 Vybrané problémy vznikající v souvislosti s čerpáním RD	44
4.5.1. Problémy související s vymezením rozsahu RD	44
4.5.2. Návrat zaměstnance – obsazení nebo zrušení pracovního místa.....	45
4.5.3. Návrat zaměstnance – čerpání RD do 4 let věku dítěte	46

5. Komparace právních úprav rodičovského příspěvku v České republice a ve Slovenské republice	47
5.1 Právní úprava rodičovského příspěvku ve Slovenské republice	47
5.1.1. Dávkové schéma rodičovského příspěvku	48
5.1.2. Výše rodičovského příspěvku	49
5.1.3. Okolnosti, za nichž nárok na rodičovský příspěvek nevznikne	50
5.1.4. Řízení o rodičovském příspěvku	50
5.1.5. Příspěvek na péči o dítě – alternativa k rodičovskému příspěvku	51
5.2 Výsledné posouzení komparace	52
6. Návrh de lege ferenda	54
6.1 Umístění dítěte do předškolního zařízení	54
6.2 Zohlednění narození vícečat	54
6.3 RP u zdravotně postiženého dítěte	55
6.4 Doba poskytování RP v souvislosti rodičovskou dovolenou	56
7. Závěr	57
8. Seznam použitých zdrojů	59
8.1 Monografie	59
8.2 Články	60
8.3 Komentáře a důvodové zprávy	61
8.4 Elektronické zdroje	61
8.5 Judikatura	63
8.6 Právní předpisy	63
Abstrakt	67
Klíčová slova	67
Přílohy – tabulky	68

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
ČS EU	Členské státy Evropské unie
DVZ	Denní vyměřovací základ
KM	Kalendářní měsíc
LZPS	Listina základních práv a svobod
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSVČ	Osoby samostatně výdělečně činné
PNP	Příspěvek na péči o dítě
PPM	Peněžitá pomoc v mateřství
RD	Rodičovská dovolená
RP	Rodičovská příspěvek
SR	Slovenská republika
SSP	Státní sociální podpora
Zákon o SSP	Zákon o státní sociální podpoře
Zákon o RP	Zákon o rodičovském příspěvku
ZP	Zákoník práce

Úvod

Pro svoji diplomovou práci jsem si zvolila téma s názvem „Rodičovský příspěvek a rodičovská dovolená.“ Materství a rodičovství jsou důležitými sociálními událostmi, které významnou měrou ovlivňují život a finanční situaci celé rodiny. V případě narození dítěte vyvstává na jedné straně zájem společnosti a rodiče na tom, aby o toto dítě bylo řádně postaráno a aby docházelo k jeho zdravému vývoji a vývinu. Na druhé straně však může existovat protichůdný zájem rodiče, jenž by se měl o dítě starat, a to zachovat si v co nejvyšší možné míře svůj pracovní život (a s tím související zájem na co nejlepším zabezpečení rodiny). V rámci společnosti by tedy měl fungovat systém, jenž by oba tyto zájmy spravedlivě vyvažoval a umožňoval rodiči, jednak se efektivně starat o dítě a jednak se dál participovat na trhu práce. V České republice existuje několik institutů, které mají přispět právě ke koordinaci těchto zájmů rodičů, avšak cílem této práce není se dopodrobna věnovat každému z nich. V rámci této práce se zaměřuji konkrétně na rodičovský příspěvek a na rodičovskou dovolenou.

Rodičovský příspěvek je jednou z nejvýznamnějších dávek státní sociální podpory, která má sloužit k částečnému pokrytí nákladů vznikajících rodiči a rodině při péči o dítě. Rodičovský příspěvek tak ovlivňuje podstatným způsobem finanční situaci v rodině a nepřímo i vývoj celé společnosti. Cílem této práce je nastítnit ucelený a komplexní pohled na současnou právní úpravu rodičovského příspěvku, která prošla v průběhu let nespočtem proměn, které byly reakcí na měnící se potřeby společnosti. Jelikož budu provádět i komparaci české právní úpravy rodičovského příspěvku se slovenskou právní úpravou, cílem práce bude i kritické zhodnocení současné právní úpravy české republiky a vymezení aspektů, ve kterých by se česká právní úprava mohla zlepšit a být tak přívětivější. Výsledkem tohoto hodnocení bude můj vlastní návrh *de lege ferenda*.

Dalším neméně významným nástrojem sloužícím ke sladění pracovních a osobních rolí rodičů pečujících o dítě je rodičovská dovolená. U té bych se chtěla pozastavit zejména proto, že v praxi často dochází k mylným představám o tom, že rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek jsou navzájem smíšenými a provázanými instituty a oba jsou často veřejností označovány souhrnně pojmem „rodičovská“. Dalším cílem této práce je tedy i analýza právní úpravy rodičovské dovolené, jejímž primárním účelem je vymezení odlišností mezi rodičovskou dovolenou a rodičovským příspěvkem.

Smyslem této práce je tedy odpovědět zejména na tři hlavní otázky. První otázkou je: Přispěly předchozí změny právní úpravy rodičovského příspěvku k jejímu vývoji správným

směrem? Druhá a třetí otázka znějí: Je aktuální systém poskytování rodičovského příspěvku nastaven tak, aby odrážel soudobé potřeby a zájmy společnosti? K čemu by měl zákonodárce přihlížet při stanovování a změně pravidel u poskytování rodičovského příspěvku?

Tato práce je systematicky rozdělena do šesti hlavních oddílů. První oddíl je zaměřen na zařazení rodičovského příspěvku do kontextu současné právní úpravy a jeho celkového zařazení do systému. V souvislosti s tím jsou v této části definovány pojmy rodinná politika a státní sociální podpora a následně jsou uvedeny principy, jež se v těchto dvou institutech uplatňují.

Druhý oddíl je věnován vývoji právní úpravy rodičovského příspěvku. V této části jsou podrobně analyzovány změny, jež se v průběhu let dotkly hlavně podmínek pro poskytování rodičovského příspěvku nebo jeho výše. V závěru formuluji svůj pohled na vývoj právní úpravy rodičovského příspěvku, kde zároveň vymezuji, které provedené změny považuji za pozitivní a které naopak za negativní.

Ve třetím oddílu je již konkrétně rozebrána současná právní úprava rodičovského příspěvku a řízení o něm. Jsou zde zejména analyzovány současné podmínky pro vznik nároku na rodičovský příspěvek a jeho výplatu. Okrajově se zde věnuji i novele, jež byla provedena s účinností od 1. 1. 2020. Tato novela navýšila celkovou částku rodičovského příspěvku, avšak tato změna se nedotkla všech rodičů, což vyvolalo velký ohlas společnosti. Z toho důvodu v práci uvažuji nad tím, zda nelze novelu považovat za diskriminační.

Ve čtvrtém oddílu se zabývám rodičovskou dovolenou. V pátém oddílu je obsažena analýza slovenské právní úpravy rodičovského příspěvku, a to za účelem její následné komparace s českou právní úpravou rodičovského příspěvku.

Po provedení komparace je v šestém oddílu uveden i návrh *de lege ferenda*, který je odrazem mých názorů formulovaných v jednotlivých částech této práce, a který tedy podává můj náhled na to, jakým směrem by se mohla právní úprava rodičovského příspěvku v České republice dále ubírat.

V rámci práce jsou užity tři hlavní metody, a to analýza, syntéza a komparace. Pro účely vypracování této diplomové práce jsem vycházela zejména z relevantních právních předpisů, odborných článků, odborných literárních publikací, internetových zdrojů a z důležitých soudních rozhodnutí, které bezprostředně souvisí s výše vymezeným tématem. Domnívám se, že jak oblast státní sociální podpory včetně dávky rodičovského příspěvku, tak i oblast týkající se rodičovské dovolené a jejího čerpání, jsou v současné době zpracovány v odborných publikacích velmi důkladně a rozsáhle. Nicméně v rámci vývoje rodičovského příspěvku často

dochází k podstatným novelizacím, a proto je zapotřebí dané téma průběžně aktualizovat, aby se k jednotlivcům dostávaly správné a aktuální informace.

1. Zařazení rodičovského příspěvku v systému právní úpravy

Rodičovský příspěvek je dávkou státní sociální podpory, která tvoří jeden ze tří pilířů sociálního zabezpečení. Výčet dávek státní sociální podpory je často měněn a mnohdy dochází k přeřazování dávek státní sociální podpory do jiných pilířů nebo k přetvoření podmínek, které musí být splněny, aby osobě vznikl nárok na dávky, resp. aby mohla dávky čerpat. V této kapitole bych na úvod chtěla objasnit některé pojmy, které se týkají charakteristiky rodičovského příspěvku a jeho současného zařazení do systému sociálního zabezpečení a do systému právní úpravy.

1.1 Rodinná politika a rodinné dávky

V prvé řadě bych se chtěla zmínit o rodinné politice, která je jednou z oblastí sociální politiky. V jejím rámci je rozhodováno o právním vývoji a o koncepčních změnách jednotlivých dávek státní sociální podpory. Ve fungování a celkové koncepci a pojetí rodinné politiky se odráží zejména ideje, představy a preference vládnoucí reprezentace státu. Rodinnou politiku můžeme dle Lamepertova pojetí vymezit jako: „*soubor opatření a zařízení, kterými nositelé této politiky sledují cíl chránit a podporovat rodinu jako instituci, která plní pro společnost nepostradatelné funkce.*“¹

Z uvedené definice vyplývá, že stát používá k ochraně rodin různá opatření a zařízení, přičemž těmito mohou být zejména poskytování rodinných dávek anebo daňových úlev. Rodinné dávky se poskytují v případě, že nastane sociální událost. Jednou ze sociálních událostí, která je v ČR celospolečensky a právní úpravou chráněna, je i sociální událost spočívající v těhotenství a mateřství. Česká republika zabezpečuje ochranu rodině a rodičovství, neboť ty pokládá za významné tradiční instituty. Rodina je základním článkem společnosti, zajišťuje reprodukci a výchovu nových jedinců a tito jedinci poté zajišťují pokračování státu, a tímto je dán celospolečenský význam rodiny.² Ochrana rodiny a rodičovství je vyzdvihnuta i v samotné Listině základních práv a svobod, a to v článku 32. V prvním odstavci tohoto článku je výslovně stanoveno: „*Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.*“³ V odstavci pátém, výše uvedeného článku, je poté zakotveno i právo rodičů, kteří pečují o děti, na pomoc od státu.

¹ SEDLÁKOVÁ, Jaroslava. *Vybrané problémy sociální politiky*. Praha: Oeconomica, 2004. s. 31.

² KAHOUN, Vilém. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. Praha: Triton, 2009. s. 38.

³ Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jakou součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Rodinné dávky by měly zabraňovat existující a potencionální chudobě u rodin s dětmi.⁴ Zároveň musí být ale nastaveny tak, aby jednak byla garantována dostatečná úroveň příjmů pro rodiny, a na druhou stranu tak, aby nedocházelo k tomu, že osoby se budou spoléhat jen na jejich poskytování a budou zneužívat systém sociálního zabezpečení státu (např. budou odmítat pracovat).⁵ Rodiče z důvodu péče o dítě zpravidla přicházejí o jeden z jejich příjmů, resp. o jeho část, a proto je potřeba tuto ztrátu nějak vyrovnat, aby nedošlo k hluboké sociální nerovnosti (např. mezi rodinami s dětmi a rodinami bez potomků). Tyto dávky by proto měly putovat směrem k rodinám, které potřebují pokrýt zvýšené náklady na péči, výchovu a rozvoj dětí. Rodinné dávky jsou v ČR poskytovány zejména ze systému státní sociální podpory a jsou upraveny zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

1.2 Státní sociální podpora

Státní sociální podpora (dále též „SSP“) je jedním z pilířů českého sociálního zabezpečení.⁶ Termín „státní sociální podpora“ byl poprvé použit v roce 1995, tj. v době, kdy byl přijat zákon č. 117/1995 Sb. Jedním z důvodů pro zavedení tohoto podsystemu sociálního zabezpečení v českém právním řádu byla snaha sjednotit dávky, které mají vyjadřovat podporu občanům a rodinám s dětmi do jednoho komplexu. Před zavedením SSP byly tyto dávky různě roztržštěné do jiných úprav a byly součástí jiných systémů (např. nemocenského pojištění). Například rodičovský příspěvek, který je nyní dávkou SSP, byl před vstupem zákona č. 117/1995 Sb., v platnost, upraven samostatným zákonem.⁷ Zavedení SSP mělo za cíl ale i zavedení dávek nových, které měly reagovat na dosud neřešené sociální situace (např. byl zaveden příspěvek na bydlení). Zákon č. 117/1995 Sb., také změnil koncepci některých peněžitých dávek poskytovaných rodinám.⁸

Tento systém se tedy orientuje především na rodiny s dětmi a na jejich podporu. Systém má pomáhat rodinám zmenšovat náklady vzniklé potřebou pečovat a zaopatřovat osoby, které zatím nejsou výdělečně činné, a dále má pomáhat řešit a odstraňovat rodinám nepříznivé situace, ve kterých se ocitly, a na jejichž odstranění si rodiny nevystačí vlastními silami a vlastními prostředky. Poskytování dávek je nastaveno tak, že dávky jsou určeny a poskytnuty pouze osobám, u kterých je to ze sociálního a ekonomického hlediska důvodné. Vysvětlení

⁴ SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Česká sociální politika na prahu 21. století: efektivnost, selhávání, legitimita*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. Spisy Fakulty sociálních studií Brněnské univerzity. s. 53.

⁵ Tamtéž, s. 63.

⁶ HALÁSKOVÁ, Renáta. *Systémy sociálního zabezpečení*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. s. 45.

⁷ Zákon č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku

⁸ HALÁSKOVÁ, Renáta. *Systémy sociálního zabezpečení*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. s. 62.

a vyjádření významu zavedení systému státní sociální podpory, z níž jsou podporovány především rodiny s dětmi, je zachyceno i v samotné důvodové zprávě k zákonu č. 117/1995,⁹ a to takto: „*náklady související se založením rodiny, narozením dítěte a péčí o toto dítě nemohou být často kryty ani úsporami ani vlastním příjmem rodičů, a to tím spíše, že příjem je omezen společensky žádoucí péčí o děti. Proto je třeba, aby stát pro rodiny s dětmi nacházející se v této fázi životního cyklu měl k dispozici nástroje pro jejich účinnou podporu.*“ Ze systému jsou poskytovány dávky nižší, než jsou skutečné vzniklé náklady u zaopatřovaných osob, aby byly zaopatřované osoby stimulovány, motivovány a vedeny k tomu se i nadále podílet na financování systému sociálního zabezpečení a na financování ekonomiky státu svojí pracovní aktivitou.¹⁰

Systém SSP je financován ze státního rozpočtu. Osoba, která chce dávku z tohoto systému čerpat, se nemusí na financování podílet formou přímých příspěvků (nemusí odvádět pojistné jako na sociální pojištění), nicméně by se na financování měla podílet alespoň nepřímo (zejm. placením daní).¹¹

V současné době jsou mezi dávky SSP zařazeny: přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, rodičovský příspěvek a pohřebné. Pro to, aby na ně vznikl nárok, musí být splněny zákonem stanovené podmínky. Pokud oprávněná osoba zákonem definované podmínky splňuje, vznikne jí nárok na dávku a v případě, že si o výplatu této dávky zažádá, tak by jí měla být poskytnuta. Jedná se tedy o dávky obligatorní. První tři z těchto dávek jsou testované, tzn., jsou poskytovány v závislosti na výši příjmu v rodině (za kterou je považována oprávněná osoba a osoby společně s ní posuzované), který je zjišťován za zákonem stanované rozhodné období. Hlavní výhodou testovaných dávek spočívá zejména v tom, že jsou poskytovány osobám, které je s ohledem na svojí sociální a ekonomickou situaci skutečně potřebují. Nicméně nevýhodami této koncepce je to, že dochází ke značné administrativní a finanční náročnosti, která je spojena s posuzováním nároku na tyto dávky, dále také to, že prokazování některých skutečností rozhodných pro vznik nároku bývá někdy hodně složité (např. někdy nelze snadno zjistit skutečný příjem žadatele o dávku).¹² Rodičovský příspěvek a pohřebné jsou dávkami netestovanými.

⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ze dne 14. 12. 1994, dostupné v právním systému ASPI

¹⁰ ŠTANGOVÁ, Věra a kol. *Právo sociálního zabezpečení 7.*, podstatně přepracované vydání. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. s. 200.

¹¹ KAHOUN, Vilém. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. Praha: Triton, 2009. s. 28.

¹² ŠTANGOVÁ, Věra a kol. *Právo sociálního zabezpečení 7.*, podstatně přepracované vydání. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. s. 200.

1.3 Principy a zásady uplatňované v rámci státní sociální podpory

V rámci systému státní sociální podpory se uplatňuje několik principů a zásad. Vůdčím obecným principem tohoto systému je sociální solidarita, která vymezuje, jak dochází k přerozdělování prostředků od ekonomicky aktivních jedinců k osobám, které potřebují sociální pomoc (zejm. od bezdětných k těm, kteří se starají o potomstvo nebo od rodin s vysokými příjmy k rodinám s nízkými příjmy).¹³ Důležitá pro systém SSP je dle mého názoru i zásada uniformity či rovnosti, která spočívá v tom, že mají být zabezpečeny všechny oprávněné osoby podle stejných pravidel – u všech osob má být zajištěn stejný postup pro přiznávání rodinných dávek a stejný způsob prosazování nároků na tyto dávky.

Hlavním principem vnitřní výstavby, na kterém by měl být systém SSP postaven, je zásada sociální potřebnosti, která je založena na zabezpečovacím principu a spočívá v tom, že osoba se nemusí podílet na financování systému (např. odvodem pojistného). Osobě může být poskytnuto plnění, pokud u ní nastane zákonem chráněná sociální událost (pro účely této práce se jedná o těhotenství a mateřství a výchovu dítě) a pokud splňuje předem zákonem stanovené podmínky pro vznik nároku. Opačně projevující se zásadou je zásada zásluhovosti, která je typická především pro pojistný systém a která spočívá v tom, že osoba se musí zasloužit o to, aby jí byly poskytnuty určité statky nebo výhody (musí odvádět pojistné). Ačkoli se tato zásada v systému SSP objevovat nemá, tak mám za to, že se nepřímo projevuje v souvislosti s volbou výše měsíční dávky rodičovského příspěvku, čemuž se budu podrobněji věnovat v kapitole č. 2.2.

¹³ KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015, s. 13-15.

2. Vývoj právní úpravy

V této části práce se zaměřuji již na právní úpravu rodičovského příspěvku, a to konkrétně na její vývoj, proto zde budu podrobně analyzovat obzvláště podmínky pro vznik nároku, jež se v průběhu let několikrát a výrazně měnily. Na některých místech bude analyzována i výše rodičovského příspěvku.

2.1 Vývoj právní úpravy mateřského příspěvku

Předchůdcem rodičovského příspěvku byl mateřský příspěvek (dále též „MP“). Ten byl upraven až do roku 1990, a to dvěma zákony, konkrétně zákonem č. 154/1969 Sb., o mateřském příspěvku, který byl účinný poměrně krátkou dobu a to od 1. 6. 1970 do 19. 10. 1971 a následně byl zrušen a nahrazen zákonem č. 107/1971 Sb., o mateřském příspěvku, který byl účinný od 20. 10. 1971 do 30. 9. 1990.

2.1.1. Zákon č. 154/1969 Sb., o mateřském příspěvku

Zákon č. 154/1969 Sb., o mateřském příspěvku umožňoval poskytování MP pracujícím ženám. Nárok tedy měly pouze pracovnice a osobní rozsah byl přesně vymezen v zákoně. Příspěvek byl poskytován pracovníci, která se rozhodla celodenně a řádně pečovat o dítě do jednoho roku věku místo výkonu pracovní činnosti. Tato péče byla splněna, pokud pracovnice pečovala alespoň o jedno vlastní dítě do jednoho roku věku a vedle toho řádně pečovala o další dítě nebo děti ve věku do skončení povinné školní docházky nebo o dítě invalidní do 26 let věku, které vyžadovalo stálou péči. Péče o další dítě mimo dítě do jednoho roku věku nebyla vyžadována, pokud se jednalo o osamělou ženu.¹⁴

Pracovnice při poskytování dávky nemohla být výdělečně činná (nesměla mít nárok na mzdu, popř. dávky nahrazující mzdu), neboť se jednalo o dávku, jež měla nahrazovat příjem z výdělečné činnosti, kterou z důvodu péče o dítě nemohla žena vykonávat. Z tohoto omezení existovala výjimka ve prospěch osamělé ženy.¹⁵

Další podstatnou podmínkou pro vznik nároku na MP byla doba pracovní činnosti. Nárok vznikl pouze pracovníci, která byla v posledních dvou letech před porodem pracovně činná alespoň 270 dnů.¹⁶ Byla tedy důležitá ekonomická činnost pracovnice. Nutné bylo také to, aby dítě mělo státní občanství Československé socialistické republiky a žilo na jejím území. Mateřský příspěvek se poskytoval nejdéle do dne, kdy dítě dosáhlo jednoho roku věku. Výše dávky byla stanovena zákonem určenou pevnou částkou.

¹⁴ Zákon č. 154/1969 Sb., o mateřském příspěvku, ve znění účinném od 1. 7. 1970 do 19. 10. 1971, § 3 odst. 1 písm. a) bod 1

¹⁵ Tamtéž, § 3 odst. 4

¹⁶ Tamtéž, § 14

2.1.2. Zákon č. 107/1971 Sb., o mateřském příspěvku

Oproti předchozímu zákonu, který podmínky pro vznik nároku upravoval poměrně přísným způsobem, byl zákon č. 107/1971 Sb., o mateřském příspěvku¹⁷ benevolentnější a dopomohl ke zlepšení postavení žen pečujících o dítě. Rozšířil okruh žen, které měly na mateřský příspěvek nárok, neboť již nebyla vyžadována podmínka výkonu ekonomické činnosti ženy před porodem. Zákon nově stanovil, že nárok na MP mohl vzniknout ženě, jestliže celodenně a řádně pečovala o dítě do dvou let věku – doba poskytování rodičovského příspěvku byla tedy prodloužena. Stejně jako u předchozího zákona však musela žena pečovat i o další dítě, pokud nebyla osamělá, nestarala se o dítě zdravotně postižené nebo se nestarala o dítě, které převzala do trvalé péče nahrazující péči rodičů.¹⁸

Pro vznik nároku bylo dále potřeba splnit buď podmínky pro přiznání peněžité pomoci v mateřství (tzn., žena musela být v posledních dvou letech před porodem účastna alespoň 270 dnů nemocenského pojištění),¹⁹ nebo bylo potřeba splnit podmínku, aby byla žena ke dni porodu dítěte (popř. převzetí dítěte do péče nahrazující mateřskou péči) zaměstnána v rozsahu zakládajícím účast na nemocenském pojištění pracovníků a v období jednoho roku před porodem, byla účastna tohoto pojištění alespoň 90 dnů. I zde byla stanovena podmínka, že dítě muselo mít státní občanství.

I v tomto zákoně bylo jasně stanoveno, že příspěvek je náhradou za ušlý příjem, ovšem opět existovaly výjimky. I po přijetí tohoto zákona zůstal MP dávkou nemocenského pojištění a jeho výše byla stanovena pevnou částkou.

V průběhu své účinnosti byl zákon čtyřikrát novelizován. Podstatnou novelou byla změna provedená zákonem č. 110/1984 Sb.²⁰ Byly nově upraveny podmínky pro vznik nároku, a to tak, že na MP měla nárok žena, která celodenně a řádně pečovala o dítě ve věku do jednoho roku. Na mateřský příspěvek měla dále nárok žena, která celodenně a řádně pečovala o dítě ve věku od jednoho do dvou let, pokud splňovala některou v zákoně stanovených podmínek (např. šlo o invalidní dítě, které vyžadovalo stálou péči, šlo o dítě, které převzala do trvalé péče nahrazující mateřskou péči apod.). Dále novela zavedla i možnost poskytování příspěvku muži.²¹ Po této novele již zákon neupravoval dobu, po kterou musela být žena účastna nemocenského pojištění

¹⁷ Zákon č. 107/1971 Sb., o mateřském příspěvku, ve znění účinném od 20. 10. 1971 do 31. 1. 1982

¹⁸ Tamtéž, § 2 odst. 1 a 2

¹⁹ Zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění, ve znění účinném od 1. 7. 1968 do 31. 12. 1972, §§ 6-12

²⁰ Zákon č. 110/1984 Sb., o změnách zákona o mateřském příspěvku

²¹ Zákon č. 107/1971 Sb., o mateřském příspěvku, ve znění účinném od 1. 1. 1985 do 30. 6. 1987, § 13a

Důležitá novela byla provedena i zákonem č. 50/1987 Sb.,²² a její přínos byl zejména v tom, že za splnění podmínek uvedených v zákoně (např. péče o invalidní dítě, žena byla osamělá) mohl být příspěvek poskytován až do tří let věku dítěte.

2.2 Vývoj právní úpravy rodičovského příspěvku

2.2.1. Zákon č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku

Zákon č. 107/1971 Sb., o mateřském příspěvku byl ke dni 1. 10. 1990 zrušen a nahrazen zákonem č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku²³ (dále jen „zákon o RP“). Zákon o RP byl účinný od 1. 10. 1990 do 30. 9. 1995 a zavedl novou dávku – rodičovský příspěvek (dále též „RP“).

Nárok na rodičovský příspěvek vznikl rodiči (tedy i muži), který osobně celodenně a řádně pečoval alespoň o jedno dítě ve věku do tří let nebo rodiči, který takto pečoval alespoň o jedno dítě do sedmi let, šlo-li o dítě, které bylo dlouhodobě těžce zdravotně postižené a vyžadovalo mimořádnou péči nebo mimořádnou péči zvlášť náročnou. Zákon o RP tedy sjednotil dobu poskytování dávky do tří (sedmi) let věku dítěte a do jisté míry podporoval péči rodičů o těžce zdravotně postižené děti.²⁴ Podmínkou pro vznik nároku bylo dále také to, že rodič a dítě museli mít trvalý pobyt na území České a Slovenské Federativní republiky.

I u této nové dávky však přetrval jednoznačný účel, a to ten, že dávka nahrazovala ušlý příjem rodiče, který pečoval o dítě. Tento účel byl v zákoně uveden výslovně.²⁵ Výše RP byla stanovena zákonem stanovenou pevnou částkou.

Zákon o RP tedy zavedl novou nárokovou dávku pro jejíž získání již nebylo potřeba splnit podmínku předchozí pracovní aktivity. Následně byl zákon čtyřikrát novelizován a poté zrušen ke dni 1. 10. 1995 zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

2.2.2. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Dne 1. 10. 1995 nabyl účinnosti zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře²⁶ (dále jen „zákon o SSP“), který je v novelizovaném znění součástí platné právní úpravy i dnes. Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole dle Důvodové zprávy návrhu zákona o SSP²⁷ přinesl zákon o SSP změnu v tom, že sjednotil státní sociální dávky, které vyjadřují podporu státu občanům a rodinám s dětmi, do jednoho komplexu. Přijatý zákon o SSP se cíleně a diferencovaně

²² Zákon č. 50/1987 Sb., o změnách zákona o mateřském příspěvku

²³ Zákon č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku, ve znění účinném od 1. 10. 1990 do 31. 3. 1992

²⁴ KOMENDOVÁ, Jana. Rodičovský příspěvek z pohledu aktuálního legislativního vývoje. *Právní rozhledy*, 2020, roč. 28, č. 4, s. 126-131.

²⁵ Zákon č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku, ve znění účinném od 1. 10. 1990 do 31. 3. 1992, § 3

²⁶ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění účinném od 1. 10. 1995 do 30. 6. 1996

²⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ze dne 14. 12. 1994, dostupné v právním systému ASPI

orientuje na podporu rodin a občanů nacházejících se v určitých, přesně definovaných sociálních situacích. Rodičovský příspěvek je pojat jako dávka sociální a rodinná, jež je vyplácena státem a financována ze státního rozpočtu.

V době přijetí zákona o SSP patřil rodičovský příspěvek mezi tzv. ostatní dávky státní sociální podpory (stejně tak je tomu i v současné době). Na tuto dávku mohl mít nárok pouze rodič, který měl na území ČR hlášen trvalý pobyt, a který osobně celodenně a řádně pečoval alespoň o jedno dítě do čtyř (sedmi) let věku. Tedy i zákon o SSP zprvu privilegoval rodiče, kteří se starali o postižené děti.

Rodičovský příspěvek byl zpočátku koncipován jako mateřský příspěvek, a proto i dle zákona o SSP byl chápán jako dávka, jež měla nahrazovat příjem rodiče. Z tohoto pojetí ovšem byly v zákoně o SSP stanoveny i určité výjimky.²⁸ Zákon o SSP nově pojal i podmínku osobní celodenní péče o dítě, neboť tato se považovala za splněnou jen, pokud dítě nebylo umístěno v jeslích, mateřské škole nebo jiném obdobném zařízení pro děti předškolního věku, a v případě výjimek stanovených v § 30 odst. 3 a 4 zákona o SSP též tehdy, pokud rodič v době, kdy byl výdělečně činný, zajistil péči o dítě jinou zletilou osobou. Za umístění dítěte v jeslích, mateřské škole nebo jiném obdobném zařízení pro děti předškolního věku se nepovažovala pravidelná návštěva léčebně rehabilitačního zařízení, která nepřevyšovala čtyři hodiny denně, a šlo-li o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené, ani pravidelná návštěva jeslí, mateřské školy nebo jiného obdobného zařízení pro děti předškolního věku, pokud nepřevyšovala čtyři hodiny denně.

Další změna nastala ve výši RP. Na rozdíl od předchozích zákonných úprav, zákon o SSP neupravoval výši této dávky fixní peněžitou částkou, jež měla být rodiči měsíčně poskytována. Výše RP se nově stanovovala jako součin částky na osobní potřeby rodiče, který měl na rodičovský příspěvek nárok, a koeficientu 1,10.²⁹ Částka na osobní potřeby rodiče v roce 1995 činila částku 1.680 Kč,³⁰ tzn. výše rodičovského příspěvku byla 1.848 Kč.

Zákon o SSP byl mnohokrát novelizován, přičemž ne všechny změny tohoto zákona se vždy týkaly rodičovského příspěvku a podmínek jeho poskytování, nýbrž se vztahovaly i na jiné dávky, které jsou v zákoně o SSP upraveny a na jeho základě poskytovány. Na tomto

²⁸ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění účinném od 1. 10. 1995 do 30. 6. 1996, § 30 odst. 3 a 4, § 32

²⁹ Od 1. 5. 2004 byl koeficient změněn zákonem č. 237/2004 Sb., z 1,10 na 1,54

³⁰ Český statistický úřad. *Tab. 13.12 Vývoj částek životního minima v ČR od roku 1991.* [online]. www.czso.cz, 1. 1. 2007 [cit. 11. 1. 2021]. Dostupné na <https://www.czso.cz/documents/10180/32955062/32018116_1312.pdf/9508aa1a-e9b7-4eaa-b45c-1dec050b003e?version=1.0>

místě tedy budou dále uvedeny pouze ty změny zákona o SSP, které nějakým zásadním způsobem modifikovaly podmínky pro poskytování RP, resp. určování jeho výše.

V letech 1998, 2001, 2003 byl zákon o SSP novelizován postupně zákony č. 242/1997 Sb.,³¹ č. 155/2000 Sb.,³² č. 492/2000 Sb.,³³ č. 271/2001 Sb.,³⁴ č. 320/2002 Sb.,³⁵ a č. 125/2003 Sb.,³⁶ přičemž v důsledku těchto novel se rozvolňovala poměrně přísná zákonná úprava, která omezovala výkon výdělečné činnosti rodiče při současném čerpání dávky rodičovského příspěvku. Nově s účinností od 1. 1. 1998 bylo upraveno, že podmínka osobní celodenní a řádná péče je splněna i v případě, pokud dítě navštěvovalo jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro děti předškolního věku, nejvýše však tři kalendářní dny v měsíci (bez ohledu na dobu trvání návštěvy). S účinností od 1. 10. 2001 byla doba prodloužena na pět kalendářních dnů v měsíci.

Poměrně zásadní změnu v právní úpravě rodičovského příspěvku a v podmínkách jeho čerpání přinesla novela realizovaná zákonem č. 453/2003 Sb.³⁷ Od 1. 1. 2004 bylo zrušeno omezení výdělečné činnosti rodiče – rodič tedy mohl nově vykonávat výdělečnou činnost, jeho příjem mohl být jakkoli vysoký, a přitom mu mohl vzniknout i nárok na rodičovský příspěvek. Nicméně pro vznik nároku stále bylo nutné splnit podmínku osobní, celodenní a řádné péče o dítě.³⁸ Tato však byla považována za splněnou, jestliže rodič, který byl výdělečně činný, zajistil péči o dítě jinou zletilou osobou (nešlo-li o umístění v zařízeních péče o děti).

Významná změna zákona o SSP byla provedena zákonem č. 204/2005 Sb.,³⁹ s účinností od 1. 1. 2006 bylo stanoveno, že podmínka osobní celodenní a řádné péče je dodržena i když dítě, které nedosáhlo tří let věku, navštěvuje jesle nebo obdobné zařízení pro děti nejvýše pět kalendářních dnů v KM (bez ohledu na délku doby trvání návštěvy) a dítě, které dovršilo tří let věku, pravidelně navštěvuje mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení pro děti předškolního

³¹ Zákon č. 242/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění zákona č. 281/2009 Sb.

³² Zákon č. 155/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

³³ Zákon č. 492/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

³⁴ Zákon č. 271/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

³⁵ Zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů

³⁶ Zákon č. 125/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

³⁷ Zákon č. 453/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

³⁸ KOMENDOVÁ, Jana. *Rodičovský příspěvek z pohledu aktuálního legislativního vývoje*. Právní rozhledy, 2020, roč. 28, č. 4, s. 126-131.

³⁹ Zákon č. 204/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

věku v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně. Došlo tedy k rozvolnění právní úpravy, pokud se rodič staral o dítě starší tří let.

Další podstatná novela byla provedena zákony č. 112/2006 Sb., č. 109/2006 Sb., a č. 585/2006 Sb.,⁴⁰ s účinností od 1. 1. 2007, přičemž pozměnila výši RP, a to následovně: *„Výše rodičovského příspěvku za kalendářní měsíc činí od 1. ledna do 31. prosince kalendářního roku částku odpovídající 40 % průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře dosažené podle zveřejněných údajů Českého statistického úřadu za kalendářní rok, který o 2 roky předchází kalendářnímu roku, v němž se rodičovský příspěvek poskytuje. Tuto částku vyhláší Ministerstvo práce a sociálních věcí ve Sbírce zákonů sdělením. Je-li rodičovský příspěvek vyplácen ke dni 31. prosince kalendářního roku a jeho výplata náleží i po tomto datu, upraví se výše rodičovského příspěvku od 1. ledna následujícího kalendářního roku podle věty první bez žádosti.“*⁴¹ V praxi to znamenalo, že od 1. 1. 2007 se rodičovský příspěvek zvýšil z 3.696 Kč (částka životního minima v roce 2006, tj. 2.400 Kč,⁴² vynásobená koeficientem 1,54) na částku 7.582 Kč⁴³ (40% z průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře), což mělo vliv na zvýšení výdajů celého systému a na státní rozpočet.⁴⁴

Přelom v právní úpravě RP nastal ode dne 1. 1. 2008, neboť nabyla účinnosti novela učiněná zákonem č. 261/2007 Sb.,⁴⁵ kterou byly zavedeny významné koncepční změny právní úpravy RP. Od 1. 1. 2008 mohl rodič čerpat RP na nejmladší dítě v rodině ve vícerychlostní struktuře, které odpovídaly tři výměry stanovené v pevných částkách. Rodič tedy mohl za splnění podmínek uvedených v § 30 odst. 1 zákona o SSP čerpat RP:

- ve zvýšené výměře v částce 11.400 Kč měsíčně do dvou let věku dítěte,
- v základní výměře v částce 7.600 Kč měsíčně do tří let věku dítěte,
- ve snížené výměře v částce 3.800 Kč do čtyř let věku dítěte.

Nárok na čerpání RP ve vyšší výměře měli rodiče, kteří měli nárok na peněžitou pomoc v mateřství (dále též „PPM“) ve výši alespoň 380 Kč za kalendářní den, přičemž celkový objem

⁴⁰ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění zákonů č. 112/2006 Sb., č. 109/2006 Sb., č. 585/2006 Sb., účinný od 1. 1. 2007 do 1. 8. 2007

⁴¹ Tamtéž, § 32 odst.1

⁴² Český statistický úřad. Tab. 13.12 *Vývoj částek životního minima v ČR od roku 1991*. [online]. www.czso.cz, 1. 1. 2007 [cit. 11. 1. 2021]. Dostupné na <https://www.czso.cz/documents/10180/32955062/32018116_1312.pdf/9508aa1a-e9b7-4eaa-b45c-1dec050b003e?version=1.0>

⁴³ Sdělení Ministerstva práce a sociálních věcí č. 490/2006 Sb., kterým se vyhláší částka 50 % průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství pro účely životního a existenčního minima a částka 40 % průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře pro účely stanovení rodičovského příspěvku

⁴⁴ HALÍŘOVÁ, Gabriela. Nový rodičovský příspěvek a jeho problematické aspekty. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 11., s. 393-397

⁴⁵ Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, ve znění účinném od 1. 1. 2008 do 31. 12. 2008

čerpání rodičovského příspěvku činil 216.600 Kč. Nárok na čerpání RP v základní výměře vznikl rodiči, který měl nárok na PPM, přičemž celkový objem čerpání RP činil 235.600 Kč. Rodič po vyčerpání peněžité pomoci v mateřství mohl zvolit i pomalejší variantu čerpání, kdy do 21 měsíců věku dítěte byla rodiči vyplácena částka 7.600 Kč a následně do 48 měsíců věku dítěte částka 3.800 Kč, přičemž celkový objem čerpání RP činil 224.000 Kč. V případě, že rodič neměl nárok na PPM, tak mohl čerpat rodičovský příspěvek pouze v pomalejší variantě.⁴⁶ Rodiče, kteří neměli nárok na PPM nebo měli nízký příjem, byli tedy znevýhodněni v tom smyslu, že neměli možnost volby mezi třemi možnostmi. Pro posuzování podmínek pro vznik nároku na RP stačilo, aby oprávněné osobě vznikl nárok na PPM, nebylo tedy zapotřebí, aby vznikl i nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství.⁴⁷ Pokud rodičovský příspěvek tedy chtěl pobírat například muž, tak fakticky stačilo, aby měl splněné obecné podmínky pro nárok na PPM a nemusel ji fakticky pobírat.⁴⁸ Nárok na vyšší dávky a dobu jejího poskytování byl tedy závislý na výši peněžité pomoci v mateřství nebo peněžité pomoci.⁴⁹ I po účinnosti novely byla zachována možnost čerpat rodičovský příspěvek v jeho základní výměře u dětí zdravotně postižených, a to do 7 let věku tohoto dítěte. Volbu nároku byl rodič oprávněn provést pouze jednou a tuto volbu nebylo možné změnit, a to ani rodičem, který převzal dítě do péče poté, kdy už byla volba nároku uskutečněna. Tzn., původní volba nároku zůstávala spojena s dítětem po celou dobu, po kterou toto dítě zakládalo nárok na dávku. Nové pojetí RP jako moderní a flexibilní dávky a možnost čerpat jej ve tří rychlostní struktuře umožnilo některým rodičům vybrat takový model péče o děti, který nejlépe vyhovuje jejich potřebám, protože mohli lépe a pružněji skloubit svůj rodinný a kariérní život.⁵⁰ Tato novela, byla součástí reformy veřejných financí a jejím záměrem bylo snížit vládní deficit, zpomalit nárůst vládního dluhu, snížit daňové zatížení, zlepšit podporu rodin s dětmi a zlepšit sociální systém, tak aby byl adresný a méně nákladný.⁵¹

⁴⁶ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Průvodce změnami sociálního systému od 1. ledna 2008*[online]. mpsv.cz, prosinec 2007 [23. 1. 2021]. Dostupné na <https://www.mpsv.cz/documents/20142/1014050/PSP_12_07_big.pdf/02a80bc0-06d4-b0e6-70da-45f70dcdaa1e>

⁴⁷ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. srpna 2010, sp. zn. 2 Ad 31/2010

⁴⁸ HALÍŘOVÁ, Gabriela. Nový rodičovský příspěvek a jeho problematické aspekty. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 11. s. 393-397.

⁴⁹ ŠTANGOVÁ, Věra a kol. *Právo sociálního zabezpečení 7., podstatně přepracované vydání*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. s. 210.

⁵⁰ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Průvodce změnami sociálního systému od 1. ledna 2008*[online]. mpsv.cz, prosinec 2007 [23. 1. 2021]. Dostupné na <https://www.mpsv.cz/documents/20142/1014050/PSP_12_07_big.pdf/02a80bc0-06d4-b0e6-70da-45f70dcdaa1e>

⁵¹ KUČEROVÁ, Dagmar. *Jaké jsou dopady sociální reformy roku 2008?* [online]. podnikatel.cz, 7. 5. 2009 [cit 23. 1. 2021]. Dostupné na <<https://www.podnikatel.cz/clanky/jake-jsou-dopady-socialnich-reforem-roku-2008/>>

Další rozsáhlou a radikální změnu v právní úpravě rodičovského příspěvku přinesla novela provedená zákonem č. 366/2011 Sb., účinná od 1. 1. 2012.⁵² Nově bylo stanoveno, že: „Rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, má nárok na rodičovský příspěvek nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte, a to nejdéle do doby, kdy byla na rodičovském příspěvku vyplacena z důvodu péče o totéž nejmladší dítě v rodině celková částka 220 000 Kč.“⁵³ Byla tedy nově stanovena nejvyšší možná celková částka ve výši 220.000 Kč, která mohla být rodiči vyplacena. Pro stanovení maximální výše měsíční dávky byla rozhodující výše denního vyměřovacího základu pro stanovení PPM nebo nemocenské v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění. Pokud bylo u každého z rodičů dítěte možné stanovit ke dni jeho narození denní vyměřovací základ (dále též „DVZ“), vycházelo se z toho DVZ, který byl vyšší. Rodič tedy mohl čerpat rodičovský příspěvek a mohl zvolit vyšší měsíční částky do této maximální výše:

- 11.500 Kč měsíčně, pokud 70% 30násobku DVZ alespoň jednoho z rodičů převyšoval částku 7.600 Kč,
- 7.600 Kč měsíčně, pokud 70% 30násobku DVZ rodiče nepřevyšoval částku 7.600 Kč.

Pokud ani u jednoho z rodičů dítěte nemohl být stanoven denní vyměřovací základ, musel rodič čerpat rodičovský příspěvek v pevných částkách, a to 7.600 Kč měsíčně do konce devátého měsíce věku nejmladšího dítěte v rodině, a od desátého měsíce věku ve výši 3.800 Kč měsíčně. Novela přinesla změnu dále v tom, že se již neupřednostňovaly děti zdravotně postižené, a proto i u nich mohl být RP nadále čerpán maximálně do 4 let jejich věku. Novelou bylo ustoupeno i od podmínky nezměnitelnosti výše zvoleného nároku. Došlo-li v rodině ke změně osob, které byly pro stanovení výše RP posuzovány jako rodiče, a v souvislosti s tím došlo ke změně výše vyměřovacího základu, stanovila se výše RP podle nově splněných podmínek, a to od KM následujícího po měsíci, v němž ke změně podmínek došlo. Dále mohl volbu výše RP měnit i rodič, kterému již byl rodičovský příspěvek poskytován, nejdříve však po uplynutí tří celých KM po sobě jdoucích, po kterých mu byl vyplácen. Značné uvolnění nastalo i u podmínky osobní, celodenní a řádné péče o dítě. Zákon nově začal rozlišovat děti mladší dvou let věku a děti starší dvou let věku, a to v souvislosti s návštěvou předškolních zařízení. U dětí mladších dvou let byla podmínka osobní, celodenní a řádné péče splněna, pokud toto dítě navštěvovalo předškolní zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 46 hodin v KM,

⁵² Zákon č. 366/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

⁵³ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění zákona č. 366/2011 Sb., účinný od 1. 1. 2012 do 31. 3. 2012

resp. pokud toto dítě navštěvovalo předškolní zařízení ze zdravotních důvodů spočívajících v osobě dítěte nebo osobě rodiče v rozsahu nejvýše čtyř případně šest hodin denně. Děti starší dvou let věku mohly nově navštěvovat předškolní zařízení bez omezení. Podmínka celodenní a řádné péče byla splněna i tehdy, pokud rodič zajistil péči o dítě jinou zletilou osobou v době, kdy byl výdělečně činný nebo byl žákem nebo studentem soustavně se připravujícím na budoucí povolání. Novela doplnila podmínku trvalého pobytu na území ČR u rodiče a dítěte i o podmínku bydliště na území ČR.

Předposlední velká novela, která zasáhla do právní úpravy rodičovského příspěvku, byla realizována zákonem č. 200/2017 Sb.⁵⁴ Tato nabyla účinnosti dne 1. 1. 2018. Jejím přínosem bylo to, že v případě narození vícero dětí mohli rodiče čerpat rodičovský příspěvek až do výše 1,5násobku částky 220.000 Kč, tj. 330.00 Kč. Dle § 30c zákona o SSP ale mohl být tento nárok přehodnocen, pokud o jedno nebo více dětí z vícero přestane rodič pečovat.⁵⁵ Souběžné pobírání více rodičovských příspěvků v případě narození vícero dětí bylo a stále je vyloučeno.⁵⁶ V případě narození vícero dětí by tedy měl být RP vyplácen na to dítě z vícero, které se narodilo jako poslední, avšak v praxi zpravidla příslušný orgán netrvá na tom, aby bylo přesně určeno nejmladší dítě z vícero – příslušný úřad tedy ponechává na žadateli o RP, aby určil, na které dítě bude RP čerpat.⁵⁷ I nadále platilo, že pro stanovení maximální výše měsíční dávky RP byl rozhodující denní vyměřovací základ. Rodič mohl nově volit výši rodičovského příspěvku do částky:

1. nepřevyšující 7.600 Kč měsíčně,
2. převyšující 7.600 Kč, jestliže šlo alespoň jednomu z rodičů v rodině stanovit k datu narození nejmladšího dítěte v rodině 70% 30násobku DVZ v částce převyšující 7.600 Kč, s tím, že zvolená výše rodičovského příspěvku nesměla přesáhnout 70% 30násobku DVZ měsíčně,
3. 1,5násobku částek uvedených v bodu 1. a 2. v případě péče o vícero dětí, nejvýše však do výše 1,5násobku 70% 30násobku DVZ měsíčně.

Novelou tedy byla zrušena horní hranice pro čerpání dávky ve výši 11.500 Kč měsíčně a u rodičů, jejichž 70% 30násobek DVZ převyšoval částku 7.600 Kč bylo možno měsíčně čerpat dávku až do výše odpovídající PPM. V souvislosti s tím tedy mohli tito rodiče vyčerpat

⁵⁴ Zákon č. 200/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

⁵⁵ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění zákona č. 200/2017 Sb., ve znění účinném od 1. 1. 2018 do 30. 5. 2018

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. října 2015, sp. zn. 8 Ads 42/2015

⁵⁷ KOMENDOVA, Jana. Postavení rodičů dvojčat a vícero dětí. *Práce a mzda*, 2014, roč. 62, č. 7-8, s. 23-29.

celkovou částku ve výši 220.000 Kč za kratší dobu.⁵⁸ Novela zasáhla také do čerpání RP u osob, u kterých nemohl být určen DVZ (např. studenti, nezaměstnaní, OSVČ bez nemocenského pojištění apod.), a to tak, že tyto mohly volit výši čerpání rodičovského příspěvku až do částky 7.600 Kč. Tím u těchto osob došlo ke zkrácení celkové doby čerpání dávky nejdéle na tři roky.⁵⁹ Podmínka osobní, celodenní a řádné péče byla zachována v původním znění.

Poslední závažná změna zákona o SSP, jež se týkala rodičovského příspěvku, byla uskutečněna zákonem č. 363/2019 Sb.,⁶⁰ a to s účinností od 1. 1. 2020 a zákon o SSP⁶¹ je v tomto novelizovaném znění platný i dnes. Novelou byla navýšena celková částka, kterou mohl rodič vyčerpat z původních 220.000 Kč na 300.000 Kč. V souvislosti s touto změnou byla navýšena i výše měsíční dávky. Novela také zvýšila počet hodin, po které dítě mladší dvou let věku může navštěvovat předškolní zařízení, a to na dvojnásobek. Současné znění zákona bude podrobně charakterizováno v následující kapitole.

2.3 Zhodnocení vývoje právní úpravy

Z výše popsaného vývoje právní úpravy plyne, že dávka rodičovského příspěvku prošla od roku 1970 (tj. od roku zavedení MP) různými proměnami, z nichž některé považuji za prospěšné a jiné vnímám jako krok zpět. Na tomto místě bych chtěla proto uvést svůj názor na některé výše uvedené změny.

První změnu, kterou vnímám jako užitečnou je to, že byla v roce 1995 zavedena státní sociální podpora, neboť od této doby, již nebyl rodičovský příspěvek dávkou poskytovanou z nemocenského pojištění. Mám za to, že tím došlo k celoplošnému zlepšení postavení rodin, neboť na tuto dávku mohly nově dosáhnout i rodiče, kteří v době před porodem nebyli účastní nemocenského pojištění. Zavedením státní sociální podpory podle mě tedy došlo k zavedení větší rovnosti mezi rodinami, kterým se narodilo dítě.

Další přínos vidím v tom, že od roku 2004 již není v zákoně přímo stanoveno, že rodič starající o dítě nemůže vykonávat výdělečnou činnost, popř. že ji může vykonávat v omezeném rozsahu. Dle mého názoru bylo dané omezení v rozporu s Listinou základních práv a svobod,

⁵⁸ REDAKCE. *Změny v oblasti práce a sociálních věcí v roce 2018* [online]. portal.pohoda.cz, 25. 1. 2018 [23. 1. 2021]. Dostupné na <<https://portal.pohoda.cz/dane-ucetnictvi-mzdy/mzdy-a-prace/zmeny-v-oblasti-prace-a-socialnich-veci-v-roce-1/>>

⁵⁹ HABÁŇ, Petr. *Tisková zpráva – Od ledna dochází ke změnám z rodičovského příspěvku, zvýší se i přídavek na dítě* [online]. mpsv.cz, 14. 11. 2017 [23. 1. 2021]. Dostupné na <https://www.mpsv.cz/documents/20142/578124/TZ_-_Od_ledna_dochazi_ke_zmenam_u_rodicovskeho_prispevku_zvysi_se_i_pridavek_na_dite.pdf/063c2d23-2667-6139-32aa-41b07246166c>

⁶⁰ Zákon č. 363/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

⁶¹ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

a to konkrétně s právem uvedeným v čl. 26 odst. 3, ve kterém bylo a stále je stanoveno, že: „Každý má právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací.“ V případě, že se do rodiny narodí dítě, dojde tím nepochybně k navýšení nákladů celé rodiny, které je potřeba zabezpečovat. Rozhodnutí o způsobu financování rodiny by mělo být primárně na rodičích a ti by si tedy měli zvolit, jestli budou odkázáni pouze na poskytování státní rodinné dávky nebo zda chtějí zlepšit finanční situaci rodiny i vlastním přičiněním, tedy pracovní činností. Navíc, pokud se někteří rodiče, rozhodnou zůstat v práci, tak to pro ně má i jiné než finanční výhody, např. udrží si lépe svou vybudovanou pracovní pozici, mohou si dále zdokonalovat své pracovní zkušenosti, návyky, dovednosti apod. Na druhou stranu tím ale nechci říct, že primární socializace dítěte v rodině není důležitá, naopak i když se rodič rozhodne být výdělečně činný, měl by zůstat i v kontaktu s dítětem (např. po práci, může pracovat na zkrácený úvazek apod.).

S možností výkonu práce rodičem nepřímou souvisí i splnění podmínky osobní celodenní a řádné péče o dítě. V této souvislosti oceňuji progres, který od účinnosti zákona o SSP do současnosti nastal, a to především v souvislosti s možností umístění dítěte do předškolního zařízení. Jako pozitivní vnímám to, že u dětí starších dvou let se již nesleduje docházka do předškolního zařízení a také to, že od poslední novely v roce 2020 byl navýšen celkový rozsah hodin, po které dítě mladší dvou let může rodič umístit dítě do těchto zařízení. Z vývoje právní úpravy, lze jasně vyzorovat, že zákonodárci aspirují k tomu, aby pečujícím rodičům, co nejvíce umožnili lépe, vhodněji a pružněji skloubit pracovní a rodinný život. Nicméně mám za to, že zákonodárci momentálně nechtějí dané omezení zrušit zcela. V omezení vidím v podstatě jakousi „pojistku“ ze strany zákonodárce, kterou má být v minimálním rozsahu zřejmě docíleno toho, aby si pečující rodič budoval správné rodinné vazby s dítětem v ranném věku a aby dbal na správný vývoj dítěte. Na druhou stranu i přes tuto pojistku má rodič možnost zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou (nejde-li o návštěvu předškolních zařízení)⁶² a i přesto mu bude nárok na RP zachován. S ohledem na to považuji omezení za nadbytečné. Myslím si, že umístění dítěte mladšího dvou let do předškolního zařízení má i své klady, například dítě se seznamuje s jiným sociálním prostředím, navazuje vazby s jinými dětmi přibližně stejného věku apod.

Další klad vidím v zavedení možnosti změnit výši čerpané dávky od roku 2012.⁶³ Rodič má v rámci možností svobodu volby v tom, že může volit model čerpání dávky, který jemu a jeho rodině momentálně vyhovuje. Od roku 2012 může například pružněji reagovat na problémy a nastalé nepříznivé životní situace, které mohou v rodině nastat.

⁶² Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, § 3 písm. e)

⁶³ Tamtéž, § 30 odst. 5

Například při ztrátě zaměstnání druhého rodiče (resp. při ztrátě příjmu z tohoto zaměstnání) může pečující rodič v zákonných mezích navýšit dávku tak, aby bylo o rodinu řádně postaráno. Dále tuto možnost beru jako pozitivní z toho pohledu, že změnou výše měsíční dávky může rodič docílit i rychlejšího nebo pomalejšího vyčerpání celkové částky RP – může tedy docílit toho, že se vrátí dříve ke svému pracovnímu životu nebo že bude pečovat o dítě, co nejdéle.

Za pozitivum dále považuji to, že od roku 2018 se zvýhodňují rodiny, ve kterých se narodila vícero dětí. Navýšením celkové částky RP v případě narození vícero dětí začaly být kompenzovány náklady, jež musí rodiny vynakládat při péči o tyto děti a které jsou na rozdíl od situace, kdy je v rodině pečováno pouze o jedno dítě, zvýšené. Navíc bylo novelou zohledněno i to, že pro rodiče pečujícího o vícero dětí je nadměrně náročné skloubit možnost výkonu výdělečné činnosti s péčí, a je pro něj tedy i obtížné, ne-li nemožné, dosáhnout příjmu z výkonu pracovní činnosti. Nicméně v této souvislosti uvažuji i o tom, zda by toto zvýhodnění nešlo dále prohloubit, neboť částečně zde stále vidím znevýhodnění v tom, že není rozlišováno, zda se rodiči narodila dvojčata, trojčata atd. Myslím si, že i tato skutečnost, tedy počet současně narozených dětí, by měl být v zákoně spravedlivě reflektován. Ztotožňuji se dále s názorem, že v případě více narozených dětí se vyžaduje zapojení více osob, jež se o tyto děti musí starat,⁶⁴ a tím spíše pokud se narodí trojčata, čtyřčata, paterčata apod., byť k tomuto příliš často nedochází.

Nyní bych chtěla přejít ke změnám, jež pokládám za negativní. Nejprve bych se chtěla vyjádřit ke struktuře čerpání dávky. Od roku 2008 je v právní úpravě RP reflektováno, zda byla rodiči poskytována PPM (resp. zda rodiči vznikl nárok na PPM), neboť právě od ní se odvíjí i možnost volby rodiče ohledně výše měsíční dávky. Současná právní úprava rodičovského příspěvku v zákoně o SSP se jeví na první pohled spravedlivě, neboť jsou zabezpečováni všichni rodiče pečující o dítě do 4 let věku, kteří o dávku požádali a splnili zákonem stanovené podmínky, a to stejně vysokou zákonem stanovenou pevnou částkou. Určité nepřímé znevýhodnění však vidím právě volby výše měsíční dávky, neboť tato se odvíjí od denního vyměřovacího základu (fakticky od výše PPM). V této souvislosti lze tedy usuzovat na jistou provázanost poskytování rodičovského příspěvku s pojistným systémem a na určitý projev zásady zásluhovosti, která je v rozporu se smyslem a účelem státní sociální podpory. Státní sociální podpora by měla být založena primárně na principu sociální potřeby a principu

⁶⁴ KOMENDOVIČ, Jana. Postavení rodičů dvojčat a vícero dětí. *Práce a mzda*, 2014, roč. 62, č. 7-8, s. 23-29.

sociální solidarity.⁶⁵ Dalo by se říct, že zákon v současné době nepřímo rozděluje rodiče do dvou skupin, a to na:

- a) rodiče, kteří dosahovali alespoň průměrných příjmů a aktivně přispívali do systému nemocenského pojištění, a
- b) rodiče, kteří do systému nepřispívali nebo přispívali, ale málo v důsledku nízkého příjmu.

Skupina a) je zvýhodněna zejména v tom ohledu, že si může zvolit čerpání vyšší dávky rodičovského příspěvku, tedy může celkovou částku vyčerpat v podstatně kratším čase a vrátit se dříve k výkonu své pracovní činnosti. Tudíž této skupině se dostane mnohem větší variability i v možnostech harmonizace pracovních a rodinných rolí. Skupina b), do jejíhož rámce budou spadat zejména osoby nezaměstnané, osoby připravující se na budoucí povolání, osoby s nízkými příjmy a jiné osoby jimž není možné určit denní vyměřovací základ (např. OSVČ nepřihlášené k nemocenskému pojištění), má možnost volit měsíční částku pouze v omezené míře, tj. do 10.000 Kč, a proto nemůže být například na pracovním poli tak flexibilní jako první skupina rodičů, a nemůže měsíční dávku volit podle ekonomických potřeb rodiny.

Jako krok zpět беру také to, že od počátku roku 2012 již nemůže být rodiči poskytován RP do sedmi let věku dítěte, v případě, že se jedná o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené. I rodičům starajícím se o postižené dítě vznikají zvýšené náklady na jeho péči a na jeho obstarávání, a proto si myslím, že zákon by tyto výdaje měl kompenzovat mimo jiné i v rámci rodičovského příspěvku, a to i přesto, že může být na postižené dítě poskytován např. příspěvek na péči,⁶⁶ resp. jiné výhody.⁶⁷ Ačkoli může příspěvek na péči na postižené dítě dosahovat poměrně vysoké částky, tak pro jeho přiznání, je potřeba prokazovat, že dítě nezvládá základní životní potřeby uvedené v zákoně č. 108/2006 Sb. Pro výši příspěvku na péči na postižené dítě je tedy nutné rozsáhle prokazovat nezvládání základních životních potřeb postiženým dítětem – znaleckým posudkem, lékařskými zprávami, místním šetřením apod. V případě, že by RP pro zdravotně postižené děti ve věku 4-7 let byl zachován, tak by alespoň částečně byly náklady rodičů kompenzovány, a to pro případ, že by se jim v řízení o přiznání příspěvku na péči pro postižené dítě nepodařilo prokázat nezvládání

⁶⁵ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Nerovné postavení osob samostatně výdělečně činných při volbě výše rodičovského příspěvku, srovnání s rakouskou a německou úpravou* [online]. law.muni.cz, 2012 [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/Antidiskriminacnizakon/HalirovaGabriela.pdf>

⁶⁶ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, § 7 a násl.

⁶⁷ Např. příspěvek na mobilitu nebo příspěvek na zvláštní pomůcku

základních životních potřeb dítětem. Je ovšem otázkou, jak by se znovu zavedení RP pro rodiče starající se o postižené děti odrazilo v celkové částce RP.

3. Rodičovský příspěvek

3.1 Specifikace dávky

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, rodičovský příspěvek je dávkou, která svým zařazením spadá mezi dávky státní sociální podpory. Jedná se o obligatorní nárokovou dávku, pokud tedy oprávněná osoba splní podmínky vymezené v zákoně o SSP⁶⁸ a podá žádost o rodičovský příspěvek u příslušného orgánu, tak je jí dávka poskytována. Rodičovský příspěvek je dávka netestovaná – nejedná se tedy o dávku, která by byla určena pouze rodičům s nižšími příjmy. Jelikož státní sociální podpora je nepojistným systémem, tak je poskytování rodičovského příspěvku financováno státem. Způsob tohoto financování je zakotven i v § 1 odst. 2 zákona o SPP. Oprávněné osobě je tedy rodičovský příspěvek vyplácen jednozdrojově ze státního rozpočtu, a to v opakujících se měsíčních peněžitých částkách.

3.2 Pojem rodič a dítě pro účely rodičovského příspěvku

Dle § 30 odst. 1 zákona o SSP je stanoveno, že rodič, který po celý KM osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, má nárok na rodičovský příspěvek. Jedná se tedy o nárok rodiče a nikoli dítěte.⁶⁹ V této souvislosti je ovšem důležitá definice, kdo je a kdo není považován za rodiče dle § 30 odst. 1 zákona o SSP. Na tuto otázku odpovídá § 7 odst. 1 ve spojení s § 31 odst. 2 zákona o SSP. Rodičem není pouze biologický rodič dítěte, ale též osoba, která převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů, kterou se rozumí péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Rodičem je též osoba pečující o dítě, jehož rodič zemřel a osoba pečující o dítě manžela nebo partnera.⁷⁰ Dle § 31 odst. 2 ve spojení s § 7 odst. 10 zákona o SSP bude za rodiče pro účely rodičovského příspěvku považována:

- Osoba, do jejíž péče bylo dítě svěřeno rozhodnutím soudu.
- Osoba, u níž soudem bylo rozhodnuto o osvojení dítěte.

⁶⁸ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. 6 Ads 21/2017 – Tento řešil situaci, kdy pěstounům na přechodnou dobu byl poskytnut kromě odměny za výkon pěstounské péče na přechodnou dobu a příspěvku na úhradu potřeb dítěte i RP (z toho pěstouni vyčerpali částku 218.500 Kč). Následně poté však bylo dítě předáno osvojitelům, kteří chtěli také čerpat RP do tří let věku dítěte a krajská pobočka úřadu jim přiznala pouze RP v dosud nevyčerpané částce, tedy 1.500 Kč. Situace se dostala k Nejvyššímu soudu, kde byl vysloven názor, že rodiče pečující o děti mají ústavně zaručené právo na pomoc státu, kterou stát realizuje právě například prostřednictvím poskytování RP a pokud by rodičům v případě převzetí dítěte nárok na RP nevznikl, byla by osobní péče o dítě osvojiteli ztížena (nemohli by utlumit výdělečnou činnost). Omezující podmínku celkové částky 220 000 Kč je proto nutné vykládat v souladu s účelem rodičovského příspěvku a úmyslem zákonodárce, tedy tak, že nárok na rodičovský příspěvek vzniká pečující osobě v nové rodině bez ohledu na způsob čerpání pečující osobou v rodině předchozí.

⁷⁰ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

- Budoucí osvojitel dítěte, do jehož péče bylo na základě rozhodnutí soudu dítě předáno.
- Osvojitel, jemuž bylo dítě předáno do péče před osvojením na základě rozhodnutí soudu.
- Fyzická osoba, která byla rozhodnutím soudu jmenována jako poručník dítěte (např. v situaci, kdy není žádný z rodičů, který by vykonával rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu,⁷¹ nebo kdy rodiče dítěte nežijí nebo nejsou známi, byly zbaveni rodičovské odpovědnosti nebo jim byl výkon rodičovské odpovědnosti pozastaven nebo, kdy byli oba rodiče omezeni ve svéprávnosti a nebyla jim zachována povinnost a právo péče o dítě⁷²).
- Osoba, jíž bylo rozhodnutím soudu svěřeno dítě do pěstounské péče, která není pouze pěstounskou péčí na přechodnou dobu⁷³ (např. pokud nemůže o dítě osobně pečovat ani jeden z rodičů ani poručník⁷⁴).
- Osoba, jíž bylo dítě svěřeno soudem při nařízení předběžného opatření o péči o dítě (např. svěření dítěte do péče prarodiče nebo sourozence).

Vymezení pojmu rodič pro účely nároku na RP je tedy poměrně široké. Pokud má dítě oba rodiče, může být rodičovský příspěvek přiznán kterémukoli z nich, vyplácen však může být pouze jednomu a rodiče se tedy musí dohodnout, komu bude dávka vyplácena, pokud tak neučiní, rozhodne o přiznání rodičovského příspěvku a jeho vyplácení krajská pobočka Úřadu práce.

Za dítě, o něhož musí být v souvislosti se vznikem nároku na rodičovský příspěvek rodičem pečováno, se považuje dítě, které je nejmladší v rodině do čtyř let jeho věku. Pokud rodič pobírá rodičovský příspěvek na dítě, avšak nejmladším dítětem v rodině se stane jiné dítě, tak nárok na rodičovský příspěvek (resp. na zbylou nevyčerpanou částku, která nebyla vyplácena) u prvního dítěte zanikne, a to posledním dnem kalendářního měsíce předcházejícího kalendářnímu měsíci, ve kterém se stalo nejmladším dítětem v rodině jiné dítě. Nicméně rodiči vznikne nárok na rodičovský příspěvek v plné výši z důvodu péče o nové nejmladší dítě.

3.3 Podmínky pro vznik nároku na rodičovský příspěvek

Nárok na rodičovský příspěvek vzniká okamžikem splnění několika zákonem předepsaných podmínek, a to přímo ex lege. Níže se budu věnovat především podmínce

⁷¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 928 odst. 1

⁷² Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, § 31 odst. 2

⁷³ Tamtéž, § 30a odst. 3

⁷⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 958 odst. 1

trvalého pobytu a bydliště na území ČR a podmínce osobní celodenní a řádné péče o dítě. Pokud nárok na dávku vznikne, nelze postoupit (např. jako pohledávka) ani dát do zástavy. Nárok na dávku nemůže být ani předmětem dědictví.⁷⁵ Nárok na RP nezaniká uplynutím času.⁷⁶

3.3.1. Trvalý pobyt a bydliště na území ČR

Pro vznik nároku na rodičovský příspěvek je potřeba, aby oprávněná osoba a dítě byly na území ČR hlášeny k trvalému pobytu dle zákona č. 133/2000 Sb.,⁷⁷ jde-li o státní občany ČR, popř. aby měly na území ČR trvalý pobyt podle zákona č. 325/1999 Sb.,⁷⁸ jde-li o cizince. Nárok na RP vznikne i v případě, kdy osoba a dítě zakládající nárok na RP nemají na území ČR trvalý pobyt podle zákona č. 133/2000 Sb., pokud spadají pod okruh osob vymezených v § 3 odst. 2 nebo odst. 4 zákona o SSP, a to v případě, že jsou splněny další podmínky, které zákon o SSP požaduje pro vznik nároku.

Dle § 3 odst. 7 zákona o SSP může Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále též „MPSV“) v odůvodněných případech prominout podmínku trvalého pobytu. Zákon o SSP však nestanovuje, co se rozumí odůvodněným případem. MPSV tedy musí samo posoudit okolnosti každého jednotlivého případu a rozhodnout, zda se jedná či nejedná o odůvodněný případ. Může se jednat například o kauzu, kdy osoba již požádala o udělení povolení k trvalému pobytu na území ČR, pokud by její výživa nebo výživa jejích dětí byla ohrožena.⁷⁹

Oprávněná osoba a dítě musí mít dále na území ČR bydliště. Co se rozumí bydlištěm stanovuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.⁸⁰ Dle ustanovení § 5 odst. 6 tohoto zákona má osoba na území ČR bydliště zejména pokud se zde dlouhodobě zdržuje, vykonává zde výdělečnou činnost, žije zde s rodinou, plní zde povinnou školní docházku nebo se zde soustavně připravuje na budoucí povolání, popřípadě existují jiné významné důvody, zájmy či aktivity, jejichž vzájemná souvislost dokládá sepětí této osoby s ČR.⁸¹ Ke splnění podmínky bydliště v ČR tedy není dostačující pouze nahlášení trvalého pobytu v ČR, a nárok

⁷⁵ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, § 56 odst. 3

⁷⁶ Tamtéž, § 54 odst. 1

⁷⁷ Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁸ Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁹ VYBÍHA, Václav. *Mzdové účetnictví 2004: praktický průvodce*. 7. vydání. Praha: Grada Publishing, 2004. s. 307.

⁸⁰ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

⁸¹ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, § 5 odst. 6

na rodičovský příspěvek proto nevznikne, pokud osoba žádající o tuto dávku a dítě, mají fakticky bydliště v jiné zemi.⁸²

Podmínka trvalého pobytu a bydliště na území ČR se zjišťuje dle § 31 odst. 1 zákona o SSP právě jen u oprávněné osoby a u dítěte zakládajícího nárok na rodičovský příspěvek. To, zda mají státní občanství ČR, nemá na vznik nároku na RP vliv.

3.3.2. Osobní celodenní a řádná péče o nejmladší dítě v rodině

Co se rozumí osobní celodenní a řádnou péčí pro vznik nároku na RP není v zákoně o SSP výslovně definováno. V komentářové literatuře⁸³ je uvedeno, že se musí jednat o péči v rodině obvyklou, kterou takové dítě vyžaduje a která dostatečně zajišťuje potřeby dítěte a jeho duševní a fyzický vývoj. Rodič tedy nemusí o dítě pečovat permanentně, neustále a trvale.⁸⁴ V zákoně o SSP není rovněž uvedeno, proč existuje zájem společnosti na tom, aby rodič věnoval dítěti svou osobní péči, proto tyto důvody objasnil alespoň částečně Nejvyšší správní soud například ve svém rozsudku ze dne 30. 7. 2020, sp. zn. 9 Ads 30/2019: „...některé důvody jsou například fyziologické (zajištění pravidelného kojení), psychologické (vytvoření pouta mezi dítětem a pečující osobou), sociální (výchova a socializace dítěte v rodině) nebo praktické (faktická nebo finanční nedostupnost komerčně poskytovaného hlídání dětí, nedostatečná kapacita mateřských škol).“ Lze jednoduše říci, že pro dítě je rodinné prostředí nenahraditelné. Právě zde je mu poskytnuta prvotní sociální interakce. Dítě má možnost pochytit zde své první návyky (např. schopnost komunikace a reagování na vnější podněty), najít své prvotní identifikační vzory a modely chování, podle kterých nadále bude formovat svoji osobnost a charakter a svůj další vztah ke společnosti a okolí.⁸⁵

Povinnost osobní celodenní a řádné péče se zkoumá vždy ve vztahu k nejmladšímu dítěti v rodině. Tato podmínka se dle § 31 odst. 3 písm. e) zákona o SSP považuje za splněnou i v případě, kdy rodič zajistí péči o dítě zletilou třetí osobou, v době, kdy je tento rodič výdělečně činný, nebo je žákem nebo studentem soustavně se připravujícím na budoucí povolání dle §§ 12 až 15 zákona o SSP (s výjimkou studia za trvání služebního poměru příslušníků ozbrojených sil). Rodič je oprávněn umístit dítě mladší dvou let i do předškolních

⁸² Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. května 2014, sp. zn. 38 ad 20/2012

⁸³ BURDOVÁ, Eva. *Státní sociální podpora: komentář k zákonu. 2. přepracované vydání*. Ostrava: Sagit. 1996. s. 83.

⁸⁴ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Nerovné postavení osob samostatně výdělečně činných při volbě výše rodičovského příspěvku, srovnání s rakouskou a německou úpravou* [online]. law.muni.cz, 2012 [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/Antidiskriminacizakon/HalirovaGabriela.pdf>

⁸⁵ ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2010. s. 127-130.

zařízení, avšak § 31 odst. 3 písm. a)–d) zákona o SSP stanovuje, že tak může učinit pouze na omezenou dobu, a to konkrétně:

- do jeslí, mateřské školy nebo jiného obdobného zařízení pro děti v rozsahu nepřevyšujícím 92 hodin v KM,
- do léčebně rehabilitačního zařízení nebo do mateřské školy nebo její třídy zařízené pro zdravotně postižené děti nebo jeslí se zaměřením na vady zraku, sluchu, řeči a na děti tělesně postižené a mentálně retardované v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně,
- do jeslí, mateřské školy nebo jiného obdobného zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 6 hodin denně (jde-li o dítě zdravotně postižené),
- do jeslí, mateřské školy nebo jiného obdobného zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně, jestliže oba rodiče nebo osamělý rodič je osobou závislou na pomoci jiné osoby ve stupni III. (těžká závislost) nebo stupni IV. (úplná závislost) podle zákona o sociálních službách.⁸⁶

U dětí starších dvou let se již nezkoumá, po jakou dobu byly umístěny v zařízeních předškolního věku.

V praxi může nastat situace, kdy se rodič stará o dvě nezletilé děti mladší dvou let a nejedná se o vícercata – například rok a půl starého chlapce a půl roku starou holčičku. Jelikož se ale splnění podmínky osobní celodenní a řádné péče váže pouze k dítěti nejmladšímu v rodině, tak u staršího dítěte již není sledováno, zda předškolní zařízení navštěvuje v rozsahu větším než uvedeném v § 30 odst. 3 zákona o SSP.⁸⁷

Zákon o SSP v § 30b odst. 2 omezuje možnost čerpání rodičovského příspěvku v případě, že se rodič nebo dítě, které zakládá nárok na RP, ze zdravotních důvodů nachází ve zdravotnickém zařízení lůžkové péče déle než tři KM. Nastane-li tato situace náleží výplata rodičovského příspěvku od čtvrtého KM poskytování lůžkové péče, pokud rodič o dítě umístěné ve výše vymezeném zařízení osobně celodenně a řádně nepečuje. Nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí⁸⁸ však vyslovil zajímavý názor, a to sice: „*Jestliže rodič z objektivních důvodů nemůže osobně celodenně a řádně pečovat o dítě, které je nejmladším dítětem v rodině (např. z důvodu jeho pobytu v nemocnici), rozumí se "nejmladším dítětem, které zakládá nárok na rodičovský příspěvek" (§ 30a odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře), to dítě do čtyř let věku, o které rodič skutečně pečuje.*“ V tomto případě stěžovatelka v době péče

⁸⁶ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, § 8-10

⁸⁷ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. srpna 2007, sp. zn. 1 Cad 98/2006

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. července 2020, sp. zn. 9 Ads 30/2019

o dítě A, na které také pobírala rodičovský příspěvek, porodila dítě B, které však v důsledku předčasného porodu zůstalo hospitalizováno, přitom na dítě B pobírala PPM a nárok na vyplácení rodičovského příspěvku z důvodu péče o dítě A zanikl, neboť nejmladším dítětem v rodině se stalo dítě B. Soud zde však vyslovil možnost vyplácení RP i na dítě, které není nejmladším dítětem v rodině z důvodu specifické situace v rodině stěžovatelky, kdy tato osobní, celodenní a řádnou péči nemohla v souvislosti s dítětem B vykonávat (neboť dítě bylo hospitalizováno z důvodu předčasného porodu). Ačkoli tedy dle zákona by stěžovatelce neměl náležet rodičovský příspěvek na dítě A, neboť ono nebylo nejmladším dítětem v rodině, tak soud zde nevycházel z jazykového výkladu příslušných ustanovení, ale naopak přihlédl ke specifčnosti případu, k účelu zákona a k institutu rodičovského příspěvku, a připustil možnost čerpání této dávky i na dítě, které není nejmladším dítětem v rodině, a to v situaci, kdy o nejmladší dítě v rodině nelze z objektivních důvodů pečovat. Nejvyšší správní soud tedy v tomto svém rozhodnutí rozšířil pojem „nejmladší dítě v rodině“ i na dítě, které de facto není nejmladším dítětem v rodině.

3.4 Výše rodičovského příspěvku a jeho vyměřování

Výše celkové částky rodičovského příspěvku, kterou je možné vyčerpat, je stejná pro všechny rodiče. Poslední novela⁸⁹ účinná od 1. 1. 2020 tuto částku navýšila na 300.000 Kč, resp. 450.000 Kč (u vícerčat). Důvodem tohoto zvýšení byla nízká míra ocenění péče o malé děti státem⁹⁰ a také zvýšená potřeba pružně reagovat na možnost sladit rodinný a pracovní život rovněž v oblasti dávkové podpory rodičů pečujících o malé děti.⁹¹ Ve spojitosti s touto novelou proběhly bouřlivé diskuze o tom, koho se po 1. 1. 2020 bude zvýšení celkové částky RP týkat. Navýšení se tedy dotklo všech rodičů, kterým se po dni 1. 1. 2020 narodilo dítě a také rodičů, kteří sice dítě přivedli na svět již před tímto datem, avšak o čerpání RP zažádali až v roce 2020. Navýšení se týkalo i rodičů, kteří v době účinnosti novely již RP aktivně pobírali, ale jeho celkovou částku ke dni 1. 1. 2020 nevyčerpali, přičemž tito nemuseli o navýšení celkové částky nikde žádat, ale navýšení bylo provedeno přímo ex lege, čímž se automaticky prodloužila i celková doba pobírání rodičovského příspěvku.⁹² Pokud tedy

⁸⁹ Zákon č. 363/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁰ PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY. *Návrh zákona č. 363/21019, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů včetně důvodové zprávy.* [online]. psp.cz, 7. 1. 2020 [cit 21. 2. 2021]. Dostupné na <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=701&CT1=0>>

⁹¹ KOMENDOVÁ, Jana. Rodičovský příspěvek z pohledu aktuálního legislativního vývoje. *Právní rozhledy*, 2020, roč. 28, č. 4, s 126-131.

⁹² KRUPOVÁ, Tereza. Rodičovský příspěvek – několik poznámek. *Právo a rodina*. 2020, roč. 22, č. 2, s. 17-20.

rodiče chtěli dávku vyčerpat rychleji, resp. v původním termínu, tak museli požádat o navýšení měsíční dávky rodičovského příspěvku. Ačkoli novela umožnila navýšení celkové částky RP i u rodičů, kteří ke dni 1. 1. 2020 stále aktivně tuto dávku čerpali, tak někteří z těchto rodičů byli značně znevýhodněni. Zejména se jednalo o rodiče, jejichž dítě krátce po nabytí novely dosáhlo čtyř let věku, neboť tito v podstatě nestihli vyčerpat celkovou částku. Dále se znevýhodnění dotklo rodičů, kteří si nemohli zažádat o zvýšení měsíční dávky, tak aby došlo k celkovému vyčerpání částky rodičovského příspěvku před dovršením čtyř let věku dítěte, neboť se neúčastnili nemocenského pojištění nebo se jej účastnili ale měli nízký příjem.⁹³

Určitá diskriminace by mohla být spatřována i v samotném rozdělení rodičů na dvě skupiny, tj. na rodiče, kteří rodičovský příspěvek ke dni účinnosti novely pobírali, a na rodiče, kteří jej již nepobírali. Pokud si vezmeme rodiče z obou skupin, jejichž děti se narodily ve stejný den, přičemž jeden z těchto rodičů pobíral rodičovský příspěvek rychleji a vyčerpal jej například v prosinci 2019, zatímco druhý rodič čerpal dávku pomaleji tedy ji čerpal i v roce 2020, tak zde není dán objektivní důvod k tomu, aby rodič, jenž čerpal dávku pomaleji byl zvýhodněn navýšením dávky. V této souvislosti si myslím, že se jedná o porušení principu rovnosti v právech uvedeného v čl. 1 ve spojení s čl. 32 odst. 5 LZPS,⁹⁴ neboť zde nebyly dány objektivní důvody a legitimní cíl, jež by tuto diskriminaci rodičů zdůvodnil.⁹⁵ Politická reprezentace zdůvodnila tuto nerovnost pouze tím, že rodič, který před účinností novely vyčerpal celkovou dávku, se již vrátil do práce.⁹⁶ Tato argumentace je ale zavádějící a nepřesná, a to už jen s ohledem na to, že rodič se po vyčerpání celkové částky rodičovského příspěvku k výkonu své pracovní činnosti vrátit nemusí, zejména v případě, kdy sice vyčerpal již dávku, ale stále řádně čerpá svoji rodičovskou dovolenou, není schopen zajistit péči o dítě v předškolních zařízeních z důvodu nedostatečné kapacity nebo například protože se stará o dítě zdravotně postižené. Dalším argumentem pro zvolení tohoto konceptu navýšení celkové částky byla snaha ušetřit prostředky státního rozpočtu.⁹⁷ Ani jedno z nastíněných zdůvodnění však nepovažuji za sledující legitimní cíl, jež by ospravedlnil upřednostnění jedné skupiny rodičů.

⁹³ KOMENDOVÁ, Jana. Rodičovský příspěvek z pohledu aktuálního legislativního vývoje. *Právní rozhledy*, 2020, roč. 28, č. 4, s. 126-131.

⁹⁴ Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jakou součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, čl. 1, čl. 35 odst. 5

⁹⁵ STRAVA, Ondřej. *Zruší zvýšeno rodičovskou Ústavní soud?* [online]. ondrejstrava.cz, 25. 11. 2019 [28. 2. 2021]. Dostupné na <<https://ondrejstrava.cz/pravni-stanoviska/zrusi-zvysenou-rodicovskou-ustavni-soud/>>

⁹⁶ KOMENDOVÁ, Jana. Rodičovský příspěvek z pohledu aktuálního legislativního vývoje. *Právní rozhledy*, 2020, roč. 28, č. 4, s. 126-131.

⁹⁷ STRAVA, Ondřej. *Zruší zvýšeno rodičovskou Ústavní soud?* [online]. ondrejstrava.cz, 25. 11. 2019 [28. 2. 2021]. Dostupné na <<https://ondrejstrava.cz/pravni-stanoviska/zrusi-zvysenou-rodicovskou-ustavni-soud/>>

V souvislosti s navýšením celkové částky došlo i ke změně ve struktuře čerpání rodičovského příspěvku. Rodič od účinnosti novely může volit výši rodičovského příspěvku do částky:

1. nepřevyšující 10.000 Kč měsíčně,
2. převyšující 10.000 Kč, jestliže lze alespoň jednomu z rodičů v rodině stanovit k datu narození nejmladšího dítěte v rodině 70% 30násobku DVZ v částce převyšující 10.000 Kč, s tím, že zvolená výše rodičovského příspěvku nesmí přesáhnout 70% 30násobku DVZ měsíčně,
3. 1,5násobku částek uvedených v bodu 1. a 2. v případě péče o vícero dětí, nejvýše však do výše 1,5násobku 70% 30násobku DVZ měsíčně.

Volbu výše měsíční dávky RP může provést pouze rodič, který uplatnil nárok na RP, přičemž tuto volbu lze změnit nejdříve po uplynutí tří celých KM po sobě jdoucích. Volbu výše rodičovského příspěvku nelze provést zpětně. Pokud nastane situace dle § 30 odst. 4 zákona o SSP, tedy změní se osoby, které jsou pro stanovení výše rodičovského příspěvku posuzovány jako rodiče, a v souvislosti s tím dojde ke změně výše vyměřovacího základu, stanoví se rodičovský příspěvek podle nově splněných podmínek, a to od kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž ke změně podmínek došlo.

Dle § 30b odst. 3 zákona o SSP, pokud má v rodině jeden z rodičů v kalendářním měsíci nárok na PPM nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem, náleží RP, jen je-li vyšší, a to ve výši rozdílu mezi rodičovským příspěvkem a těmito dávkami nemocenského pojištění. Toto ustanovení má zamezit souběžnému poskytování dávek nemocenského pojištění a dávek státní sociální podpory, a zároveň vyjadřuje, že dávky státní sociální podpory nastupují až poté, co životní situaci jednotlivce nelze řešit právě poskytováním dávek z prvního pilíře sociálního zabezpečení (tedy zejména z nemocenského pojištění).⁹⁸

3.5 Účel rodičovského příspěvku

V § 1 odst. 1 zákon o SSP je stanoveno, že primárním účelem SSP (tedy i RP) je podílení se státu na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin. V odborné veřejnosti se ovšem vedou diskuze o tom, zda je dalším primárním záměrem rodičovského příspěvku i náhrada ušlého příjmu rodiče nebo zda se jedná pouze o příspěvek, jímž je financován rodinný rozpočet, jehož náklady jsou zvýšeny z důvodu péče o dítě, a který má napomáhat ke sladování pracovního a rodinného života. Mám za to, že většinový názor se kloní spíše k první variantě, přičemž k tomuto dojmu mě vede i rozhodnutí Nejvyššího správního

⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 9. ledna 2013, sp. zn. Pl. ÚS 31/09, bod 42

soudu, v němž je uvedeno, že: „Účelem této dávky státní sociální podpory je alespoň částečně nahradit pečujícímu rodiči ztrátu příjmů či jejich podstatné snížení, a tím zvýšit sociální úroveň rodiny.“⁹⁹ Nicméně pozitivně vnímám formulaci slov „alespoň částečně nahradit“, kterou Nejvyšší soud použil, neboť z použité formulace vyplývá, že rodičovský příspěvek nemusí nahrazovat celý příjem, ale naopak třeba i jen jeho část, tedy hlavní zodpovědnost za zajištění rodiny zatěžuje i nadále členy rodiny, kteří by se o své štěstí a materiální zabezpečení měli starat primárně sami.

Nicméně já se ztotožňuji spíše s druhým názorem, tedy s tím, že RP by neměl být náhradou příjmu, ale měl by sloužit v podstatě jako příspěvek na kompenzaci vzniklých nákladů z důvodu péče o malé dítě. K tomuto názoru se přikláním hned z několika důvodů. Prvním je zohlednění právního vývoje uvedeného ve druhé kapitole této práce, protože právě z ní je patrné že účel této dávky se v průběhu let značně měnil, a to v souvislosti s celkovým rozvojem společnosti a s vývojem postavení žen v profesním životě. Zprvu byla dávka poskytována právě jako náhrada za ušlý příjem rodiče, přičemž zákonné znění tento účel výslovně uvádělo a v souvislosti s tím navíc omezovalo i výkon pracovní činnosti rodiče. Původní pojetí rodičovského příspěvku jako dávky nahrazující příjem korespondovalo s tradičním modelem rodiny, kdy zpravidla matka dítěte přerušila výkon svého zaměstnání a věnovala se toliko péči o děti.¹⁰⁰ V současné době již není v zákoně uvedeno, že RP slouží jako náhrada příjmu a není v něm ani výslovně omezena pracovní činnost rodiče. Rodiče jsou nyní při získávání příjmu v době péče o malé dítě limitováni pouze zákonem stanoveným rozsahem počtu hodin, po které lze dítě umístit do předškolního zařízení, a případně též kapacitou těchto zařízení. Druhým argumentem je, že RP není vázán na splnění podmínky výkonu pracovní činnosti v době před narozením dítěte (jako např. dávky nemocenského pojištění). Rodiči může být RP přiznán i v případě, že vůbec nepracoval (např. studentům, dlouhodobě nezaměstnaným), přičemž právě v těchto případech se tedy nemůže jednat o kompenzování ušlého příjmu. Další aspekt, který vidím jako relevantní, je, že pečující rodiče si mohou korigovat výši měsíční dávky, která jim má být vyplácena, tím mohou i ovlivňovat celkovou dobu čerpání dávky a v souvislosti s tím se tedy mohou rozhodnout i pro brzký návrat k výkonu své práce.

Po zohlednění výše vymezených argumentů jsem dospěla k názoru, že účel rodičovského příspěvku nelze dnes chápat výhradně jako dávku nahrazující ušlý příjem rodiče, a to i přesto, že si myslím, že v praxi se již určitě naskytly situace, kdy RP v podstatě nahrazoval příjem

⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 5. 2015, sp. zn. 9 Ads 278/2014-73

¹⁰⁰ KOMENDOVÁ, Jana. Rodičovský příspěvek z pohledu aktuálního legislativního vývoje. *Právní rozhledy*, 2020, roč. 28, č. 4, s. 126-131.

rodiny. Například, tento účel by mohl být naplněn v případě pečující matky samoživitelky, která je z důvodu péče o své dítě na trhu práce omezena, která po finanční ani rodinné stránce není schopna zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou, a která tedy bude odkázána na vyplácení dávky (tedy tato dávka bude jejím hlavním příjmem). Nicméně stejně tak mám za to, že existuje mnoho situací, kdy tento účel dán není, a to například v momentě, kdy rodič pobírající dávku obstará pro péči o dítě jinou zletilou osobu a sám přitom nadále setrvává ve své dosavadní práci.

Z výše uvedeného lze tedy vyvodit, že účelem rodičovského příspěvku je snaha dosáhnout lepší sociální úrovně rodiny, a to nejen prostřednictvím poskytování tohoto příspěvku, který v některých situacích může nahrazovat i příjem rodiny, ale i prostřednictvím lepšího harmonizování pracovního a rodinného života, kterou má současná právní úprava pro pobírání této dávky umožňovat.

3.6 Řízení o rodičovském příspěvku

Nárok na výplatu rodičovského příspěvku vzniká splněním podmínek stanovených zákonem o SSP pro vznik nároku a na její výplatu a podáním žádosti o přiznání dávky. Žádost o přiznání rodičovského příspěvku se podává na tiskopise předepsaném MPSV, a to nejdříve 60 dnů přede dnem, od kterého oprávněná osoba o RP požádá. V souvislosti s podáním žádosti se tedy uplatní dispoziční zásada a bude záležet na rodiči, kdy a zda vůbec žádost podá. Společně s podáním žádosti může rodič uplatnit i volbu nároku na RP a jeho výši.¹⁰¹ Žádost je potřeba podat u krajské pobočky Úřadu práce, u které je následně vedeno i řízení o přiznání dávky. Místní příslušnost krajské pobočky úřadu práce se řídí místem, kde je oprávněná osoba hlášena k trvalému pobytu. K přezkumu rozhodnutí vydaných krajskou pobočkou Úřadu práce je příslušné MPSV.¹⁰²

Žádost o přiznání RP musí obsahovat náležitosti stanovené správním řádem¹⁰³ a zákonem o SSP.¹⁰⁴ Dle zákona o SSP musí žádost o RP obsahovat zejména určení, jakým způsobem má být dávka vyplácena (převodem na platební účet nebo poštovním poukazem),¹⁰⁵ doklad o pobírání PPM nebo nemocenského poskytovaného v souvislosti s porodem, z něhož má být při stanovení nároku a výše rodičovského příspěvku vycházeno, doklad o výši denního vyměřovacího základu rodiče, informace o nejmladším dítěti v rodině a osobách tvořících rodinu dle zákona o SSP a případně i volbu nároku na rodičovský příspěvek a jeho výši. Pro nárok na výplatu se naopak nevyžaduje podmínka písemného souhlasu rodiče,

¹⁰¹ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, § 67 odst. 3

¹⁰² Tamtéž, § 71 odst. 1

¹⁰³ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 37 a § 45

¹⁰⁴ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, § 68 odst. 1

¹⁰⁵ Tamtéž, § 58 odst. 3

který neuplatnil nárok na rodičovský příspěvek.¹⁰⁶ Do 1. 1. 2020 museli oba rodiče předkládat své denní vyměřovací základy a příslušný úřad poté vycházel z toho, který byl vyšší. V současné době již tomu tak není, a postačí tedy doložení pouze jednoho denního vyměřovacího základu.¹⁰⁷

Žádost lze podat dvěma způsoby. Prvním způsobem elektronické podání formuláře, a to buď odesláním dokumentu s kvalifikovaným elektronickým podpisem anebo odesláním prostřednictvím datové schránky. Druhou možností je podání formuláře v listinné podobě na příslušném pracovišti Úřadu práce ČR.¹⁰⁸

Řízení o přiznání dávky je zvláštním správním řízením, a proto se na něj použije primárně speciální právní úprava stanovená v zákoně o SSP a subsidiárně správní řád.¹⁰⁹ Pokud krajská pobočka Úřadu práce vyhoví žádosti v plném rozsahu doručí žadateli písemné oznámení o dávce a její výši.¹¹⁰ I proti tomuto oznámení však existuje prostředek obrany, kterým jsou námitky,¹¹¹ přičemž po jejich podání již příslušná pobočka Úřadu práce vydá rozhodnutí.

Rodičovský příspěvek je vyplácen místně příslušnou pobočkou Úřadu práce nejpozději do konce KM, následujícím po měsíci, za který náležel.¹¹² Nárok na výplatu rodičovského příspěvku nebo jeho části zaniká uplynutím tří měsíců ode dne, od kterého náležel, pokud nejde o případy, kdy byl rodičovský příspěvek neprávem vyplácen nebo přiznán v nižší částce, kdy byl neprávem odepřen nebo nevyplácen, anebo kdy byl přiznán od pozdějšího data, než od jakého náležel.¹¹³

¹⁰⁶ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, § 50

¹⁰⁷ HALÍŘOVÁ, Gabriela. Změny rodičovského příspěvku. *Právo a rodina*. 2020, roč. 22, č. 1, s. 12-16.

¹⁰⁸ MPSV. *Rodičovský příspěvek* [online]. mpsv.cz, 5. 3. 2021 [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné na <<https://www.mpsv.cz/web/cz/-/rodicovsky-prispevek>>

¹⁰⁹ SKULOVÁ, Soňa a kol. *Správní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2012, s. 34.

¹¹⁰ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, § 70 odst. 1

¹¹¹ Tamtéž, § 70

¹¹² Tamtéž, § 57 odst. 1 a § 58 odst. 1

¹¹³ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, § 54 odst. 2

4. Rodičovská dovolená

Dalším z institutů, který má přispívat ke sladování rodinného a pracovního života je rodičovská dovolená, která je upravena v rámci pracovního práva, a to konkrétně v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce (dále jen „ZP“). Její zakotvení v českém právním řádu pramení zejména z čl. 29 odst. 1 LZPS, v němž je stanoveno, že: „*Ženy, mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky.*“, a také ze směrnice Rady č. 96/34/ES.¹¹⁴ Zvláštní pracovní podmínky jsou konstruovány jako pracovní podmínky, které mají chránit některou ze znevýhodněných skupin zaměstnanců, tím, že jim poskytují jiné, výhodnější a lepší podmínky.¹¹⁵ Mezi zvláštní pracovní podmínky spadá i rodičovská dovolená, která musí být poskytnuta zaměstnancům, mají-li zájem o to, zaměřit svůj čas na výchovu dítěte v jeho raném věku a na prohlubování vztahů s ním. Na navazování vztahu mezi rodičem a dítětem existuje společenský zájem, jenž je odůvodněn zejména snahou dosáhnout správného biologického, psychologického a sociálního vývoje a rozvoje dítěte.

4.1 Právní úprava rodičovské dovolené

Základní vymezení rodičovské dovolené je obsaženo v § 196 ZP: „*K prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená přísluší matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku 3 let.*“ Definice obsahuje několik významných atributů, které bych nyní chtěla podrobněji rozebrat.

4.1.1 Účel rodičovské dovolené

Předně je potřeba poznamenat, že rodičovská dovolená (dále též „RD“) je v ZP koncipována jako důležitá osobní překážka v práci, po kterou je zaměstnanec zaměstnavatelem omluven z účasti na pracovním procesu.¹¹⁶ Rodičovská dovolená slouží k prohloubení péče o dítě a z toho důvodu na ní nelze pohlížet jako na formu odpočinku či oddechu,¹¹⁷ ale je potřeba se na ní dívat jako na absenci v práci omluvenou z důležitých celospolečensky preferovaných a akceptovatelných důvodů. Cílem RD tedy je zajistit zaměstnanci pracovní volno, aby se mohl plně soustředit na nerušenou a řádnou péči o dítě.

¹¹⁴ Směrnice Rady 96/34/ES ze dne 3. června 1996, o rámcové dohodě o rodičovské dovolené uzavřené mezi organizacemi UNICE, CEEP a EKOS – přiznala právo čerpat rodičovskou dovolenou také muži a osvojitelům

¹¹⁵ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Sladění pracovních rolí zaměstnanců pečujících o děti*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. 192 s. 33-34.

¹¹⁶ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, § 191

¹¹⁷ Jako je tomu u dovolené čerpané dle § 211-223 ZP

4.1.2. Osoby oprávněné čerpat rodičovskou dovolenou

Ustanovení § 196 ZP určuje, že RD je oprávněna čerpat matka i otec dítěte. Toto ustanovení tedy reflektuje požadavek směrnice č. 96/34 ES, podle níž je právo na rodičovské volno pojímáno jako individuální a nepřenosné právo každého z rodičů, které umožňuje, aby o dítě pečovala matka nebo otec, přičemž je dle § 198 odst. 2 ZP dovoleno i to, aby o dítě pečovali oba současně. Tím, kdo je považován za otce dítěte pro účely nároku na rodičovskou dovolenou, se zabýval Nejvyšší soud, který vymezil, že: *„není významné, zda je partner matky otcem biologickým, jak nesprávně dovozuje žalobce, ale podstatné je, zda zaměstnanec je otcem v právním slova smyslu, ať již na základě právní domněnky stanovené zákonem (§ 51 zákona o rodině), nebo na základě souhlasného prohlášení rodičů před matričním úřadem nebo před soudem (§ 52 a 53 zákona o rodině), anebo jestliže otcovství určil soud (§ 54 zákona o rodině).“*¹¹⁸

Na základě výše uvedené směrnice bylo do ZP vtěleno také ustanovení § 197, které stanoví, že: *„Právo na rodičovskou dovolenou má též zaměstnankyně nebo zaměstnanec, kteří převzali dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu, nebo dítě, jehož matka zemřela.“* Musí jít o převzetí na základě stejného rozhodnutí, které se považuje za rozhodnutí o svěření dítěte do péče nahrazující péči rodičů pro účely státní sociální podpory. Jedná se tedy o případy specifikované v § 7 odst. 10 zákona o SSP, které jsou podrobně uvedeny v podkapitole 3.2.

4.1.3. Délka rodičovské dovolené

Zákoník práce ve výše citovaném § 196 dále stanoví i dobu, do které lze maximálně RD čerpat. Touto hranicí je moment, ve kterém dítě dosáhne tří let věku. S ohledem na § 333 ZP bude tedy RD končit dne, který předchází dni, ve kterém uplynou tři roky ode dne narození dítěte.¹¹⁹ Zákon dále stanovuje i počátek pro čerpání RD, přičemž tento se liší s ohledem na to, zda se jedná o matku či otce. Matka může nastoupit na RD nejdříve po skončení mateřské dovolené, otec hned od narození dítěte, nicméně tato doba pro nástup na RD není kogentní, a proto je možné, aby matka, otec či oba současně nastoupili na RD i později.¹²⁰

ZP dále aprobejuje zvolení rozsahu RD rodičem, tj. je čistě na jejich uvážení po jak dlouhou dobu budou chtít na RD setrvat, popř. zda ji vůbec chtějí čerpat. V souvislosti s tím není vyloučeno, aby ji čerpali po etapách. Rodiče mohou být na RD po částech například za situace,

¹¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 2010, sp. zn. 21 Cdo 3533/2009

¹¹⁹ PICHRT, Jan a kol. *Zákoník práce: Zákon o kolektivním vyjednávání*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 1196 s.

¹²⁰ Ne však po dosažení tří let věku dítěte.

kdy u pracujícího rodiče má v brzké době skončit pracovní poměr na dobu určitou, přičemž tento nebude prodloužen, a rodina má přijít o jeden příjem, v takovém případě by bylo efektivní domluvit si konec RD se zaměstnavatelem ke dni skončení pracovního poměru pracujícího rodiče. Nic nebrání ani tomu, aby rodič, který již jednou RD řádně čerpal a následně se vrátil do práce, znovu nastoupil v případě potřeby na RD (za předpokladu, že dítě nedovršilo tři let věku). Pokud tedy rodič požádá o to, aby mohl čerpat RD po částech, neboť to lépe vyhovuje jeho potřebám, je mu zaměstnavatel povinen vždy vyhovět. Jak již bylo výše uvedeno, tak není vyloučen ani případ, ve kterém oba rodiče mohou být na RD současně.

Co se týče doby, po kterou je oprávněn čerpat RD zaměstnanec, který převzal dítě do své péče, tak tato je vymezena následovně:

- Zaměstnanec je oprávněn čerpat RD ode dne převzetí dítěte až do dne, kdy dítě dosáhne tří let věku.¹²¹ Při převzetí dítěte před dosažením věku 3 let tak, že by doba 22 týdnů uplynula po dosažení 3 let věku, se rodičovská dovolená poskytuje do uplynutí 22 týdnů ode dne převzetí dítěte.
- Bylo-li dítě převzato po dosažení věku 3 let, nejdéle však do 7 let jeho věku, přísluší zaměstnanci rodičovská dovolená po dobu 22 týdnů. Při převzetí dítěte před dosažením věku 3 let tak, že by doba 22 týdnů uplynula po dosažení 3 let věku, se rodičovská dovolená poskytuje do uplynutí 22 týdnů ode dne převzetí dítěte.

I pro čerpání RD zaměstnancem, který převzal dítě do své péče, platí obdobně to, co bylo uvedeno výše.

V § 198 odst. 4 ZP je upravena délka RD pro případ, že dítě, o nějž zaměstnanec pečoval, zemřelo. V případě tohoto úmrtí platí, že RD je možno čerpat ještě dva týdny ode dne úmrtí dítěte, nejdéle do dne, kdy by dítě dosáhlo jednoho roku věku.

4.1.4. Žádost o rodičovskou dovolenou

Jak plyne z § 196, tak RD je povinen zaměstnavatel zaměstnanci poskytnout, pokud o ní zaměstnanec požádá. Jelikož je ale zaměstnavatel k poskytnutí RD povinen, tak se fakticky jedná spíše o oznámení, ve kterém zaměstnanec pouze sděluje to, že chce nastoupit na RD. Zákoník práce tedy nedává zaměstnavateli možnost uvážení o tom, zda žádosti vyhoví či nikoli.¹²²

¹²¹ Zaměstnankyni, která čerpala mateřskou dovolenou podle § 197 odst. 2 ZP, se rodičovská dovolená poskytuje až po skončení této mateřské dovolené.

¹²² Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 2010, sp. zn. 21 Cdo 3533/2009 – „Z uvedeného vyplývá, že poskytnutí rodičovské dovolené nezávisí na vůli zaměstnavatele ani na objektivně existujících podmínkách pro její poskytnutí na pracovišti zaměstnavatele, ale je výlučně na rodiči, zda o poskytnutí rodičovské dovolené požádá.“

Pro žádost o RD není v ZP stanovena konkrétní forma, nicméně jako taková musí naplňovat náležitosti právního jednání (např. srozumitelnost, určitost atp.).¹²³ Žádost tedy může být učiněna v jakékoli podobě (např. i ústně), ale z hlediska právní jistoty je nejlepší, když je učiněna písemně.

Jak již bylo uvedeno výše, tak rodičovská dovolená nemusí být zaměstnancem čerpána v celku, ale může být čerpána po etapách, nejdéle však do tří let věku dítěte. S ohledem na to, je vhodné v žádosti vymežit délku (resp. jednotlivé časové úseky), po jakou chce zaměstnanec RD čerpat. V případě, že tento rozsah v žádosti vymezen není, tak, se má za to, že zaměstnanec žádá o celou rodičovskou dovolenou, tedy až do dovršení tří let věku dítěte.¹²⁴

Dle § 206 odst. 2 ZP je zaměstnavatel zaměstnavateli povinen prokázat osobní překážku v práci, pro kterou je možné čerpat RD. Matka dítěte, která zpravidla navazuje rodičovskou dovolenou na předchozí mateřskou dovolenou, nemusí obvykle nic prokazovat, vyjma dne, kdy se dítě narodilo (ledaže je např. důvodná pochybnost o tom, zda dítě žije). U ostatních zaměstnanců (zejm. u otce) je situace jiná, a proto lze považovat za legitimní, když zaměstnavatel žádá prokázání otcovství zaměstnance. Otec tak bude primárně prokazovat své otcovství rodným listem dítěte.¹²⁵ V této souvislosti naopak Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí vymežil, že otcovství nelze efektivně prokázat přiznáním rodičovského příspěvku Úřadem práce.¹²⁶

Za řádnou žádost nelze považovat takovou, ve které zaměstnanec žádá o rodičovskou dovolenou, přestože nechce nebo objektivně nemůže pečovat o dítě ve vztahu, k němuž deklaruje čerpání rodičovské dovolené. Jednalo by se o zneužití práva a institutu RD například, kdyby muž zažádal o RD v souvislosti s dítětem, s nímž fakticky nežije a vůbec se o něj nestará.¹²⁷

4.2 Ochrana osob čerpajících rodičovskou dovolenou

Napříč zákoníkem práce lze nalézt různá ustanovení, která mají chránit zaměstnance v souvislosti s čerpáním RD. Některá bych zde chtěla ve stručnosti uvést.

V § 52 ZP jsou taxativně vymezeny důvody výpovědi na základě, kterých může být zaměstnanci zaměstnavatelem udělena výpověď. V souvislosti s tím, je ale stanovena v následujícím ustanovení (§ 53 odst. 1 písm. d) zákoníku práce) ochranná doba

¹²³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 545 a násl.

¹²⁴ Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 9. 1. 1996, sp. zn. 13 Co 413/95

¹²⁵ PICHRT, Jan a kol. *Zákoník práce: Zákon o kolektivním vyjednávání*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, § 196

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 2010, sp. zn. 21 Cdo 3533/2009

¹²⁷ Tamtéž, § 196

pro zaměstnance čerpající RD, v níž je udělení takové výpovědi zakázáno. Zaměstnavatel tedy nemůže dát výpověď zaměstnanci, pokud čerpají RD, pokud se ovšem nejedná o výjimky uvedené v § 54 ZP. Obdobně je v § 55 odst. 2 ZP vyloučena možnost zaměstnavatele okamžitě zrušit pracovní poměr se zaměstnancem, který čerpá rodičovskou dovolenou.

Ve prospěch zaměstnanců pečujících o děti je dále stanovena povinnost zaměstnavatele vyžádat si souhlas s vysláním na pracovní cestu mimo obvod obce svého pracoviště nebo bydliště od pečujícího zaměstnance. Mám za to, že toto ustanovení se uplatní například i v případě, kdy zaměstnanec čerpá u zaměstnavatele RD, avšak u něj stále pracuje v jiném druhu práce například na základě druhé pracovní smlouvy, a v rámci tohoto druhého pracovního poměru má být vyslán na výše specifikovanou pracovní cestu. Stejně tak nemůže zaměstnavatel tyto zaměstnance přeložit, pokud o to sami nepožádají.

Další podstatná povinnost zaměstnavatele je stanovena v § 241 odst. 2 a 3 ZP, neboť obsahuje povinnost zaměstnavatele vyhovět žádosti zaměstnance pečujícího o děti o kratší pracovní dobu nebo jinou vhodnou úpravu stanovené týdenní pracovní doby.¹²⁸ Této povinnosti nemusí dostát, pouze pokud tomu brání vážné provozní důvody. Zaměstnavateli je dále také zakázáno nařídit zaměstnanci pečujícímu o dítě mladší než rok práci přes čas.

4.3 Možnost výkonu výdělečné činnosti při čerpání rodičovské dovolené

Po dobu čerpání RD nenáleží zaměstnanci plat nebo mzda a ani jejich náhrada. Obecně platí, že nástup k výkonu práce v pracovněprávním vztahu, v němž je RD poskytnuta, znamená ukončení RD, neboť v takovém případě odpadne překážka v práci, po dobu jejíhož trvání je zaměstnavatel povinen omluvit nepřítomnost zaměstnance v práci.¹²⁹ Toto pravidlo však neplatí bezvýjimečně a rodič i přes něj má určité možnosti k dosažení příjmu z výdělečné činnosti.

V prvním případě může zaměstnanec dosahovat i příjmu u svého dosavadního zaměstnavatele, který mu zároveň poskytuje rodičovskou dovolenou. Pro tuto situaci je ale dle § 34b odst. 2 ZP zapotřebí, aby zaměstnanec u svého zaměstnavatele vykonával jiný druh práce, než který má vymezen ve své dosavadní pracovní smlouvě, a jehož výkon je pozastaven z důvodu čerpání RD. V případě uzavření další pracovní smlouvy, dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti u dosavadního zaměstnavatele tedy musí být sjednaný jiný druh práce.

¹²⁸ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce ve znění pozdějších předpisů, § 79 a § 80

¹²⁹ HLOUŠKOVÁ, Pavla a kol. *Zákoník práce, prováděcí nařízení vlády a další související předpisy s komentářem k l. 1. 2020*. 13. vydání, Olomouc: ANAG, 2020, 1320 s., §196

Další možností zaměstnance je, že začne vykonávat práci pro jiného zaměstnavatele. V této souvislosti je zaměstnanec limitován pouze § 304 ZP, tedy tím, že pokud chce vykonávat výdělečnou činnost shodnou s předmětem činnosti dosavadního zaměstnavatele, potřebuje k této práci souhlas dosavadního zaměstnavatele.¹³⁰

Stejně tak se žena v průběhu čerpání RD může stát osobou samostatně výdělečně činnou, tedy zahájit své vlastní podnikání. V této souvislosti není nijak limitována, a navíc pro ni bude výhodou to, že od začátku rodičovské dovolené se její podnikání bude považovat za vedlejší činnost a nemusí tak odvádět minimální daň či platit zálohy na sociální a zdravotní pojištění.¹³¹

4.4 Rodičovský příspěvek a rodičovská dovolená

V praxi často dochází, že si jednotlivci spojují v pojmu „rodičovská“ dva odlišné instituty, a to rodičovský příspěvek a rodičovskou dovolenou. Oba instituty jsou však rozdílné a navzájem spolu téměř nesouvisí. Jedinými jejich spojitostmi je to, že rodičovský příspěvek je většinou vyplácen osobě, která osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, přičemž pro výkon této péče většinou čerpá rodičovskou dovolenou a dále také to, že oba slouží ke sladování rodinného a pracovního života osoby pečující o dítě. Jelikož rodičovský příspěvek i rodičovská dovolená jsou dopodrobna popsány v rámci tématu této práce, tak zde bych chtěla odkázat na vypracovanou Tabulku č. 1, která je součástí příloh a která zachycuje základní rozdílnosti mezi oběma pojmy.

4.5 Vybrané problémy vznikající v souvislosti s čerpáním RD

4.5.1. Problémy související s vymezením rozsahu RD

Jak jsem již výše naznačila, je vhodné si v žádosti o RD vymežit rozsah doby, po kterou ji chce zaměstnanec čerpat a v případě, že zaměstnanec očekává změnu poměrů v rodině, je příhodné vybírat si čerpání RD po úsecích.

V praxi často nastávají situace, kdy zaměstnanec chce čerpání své RD ukončit předčasně, tedy před vypršením jím požadované doby. Problém pak v této souvislosti vzniká, zejména když zaměstnavatel na místo tohoto zaměstnance dočasně přijal jinou vhodnou osobu. Je v zájmu právní jistoty zaměstnance, zaměstnavatele i třetí osoby, jež působí jako náhrada za zaměstnance, aby zaměstnanec čerpal RD po takovou dobu, po kterou si zvolil. Stručně řečeno zaměstnanec není oprávněn sám rozhodovat o zkrácení RD, o kterou požádal a kterou již čerpá

¹³⁰ Dle § 304 odst. 3 ZP není souhlas vyžadován, je-li vykonávána vědecká, pedagogická, publicistická, literární nebo umělecká činnost.

¹³¹ JANEČKOVÁ, Eva. Možnosti práce při mateřské a rodičovské dovolené. *Práce a mzda*, 2013, roč. 61, č. 7, s. 11-13.

a o rychlém návratu do práce.¹³² Tento přístup zohledňuje především to, že zaměstnanec je v době čerpání RD omluven a chráněn před jednostranným zrušením pracovního poměru, to, že zaměstnavatel musí v důsledku čerpání RD zaměstnancem přeorganizovat práci, a v neposlední řadě občas i to, že i záskok za zaměstnance počítá se setrváním v pracovním poměru po určitou dobu.¹³³

4.5.2. Návrat zaměstnance – obsazení nebo zrušení pracovního místa

Rodič je oprávněn čerpat RD poměrně dlouhou dobu, a proto nelze po zaměstnavateli spravedlivě požadovat, aby tomuto zaměstnanci jeho pracovní místo a pozici po celou dobu trvání RD „držel.“ Bylo by však nespravedlivé, kdyby byl zaměstnanec znevýhodněn v důsledku čerpání RD, na kterou má ze zákona nárok, a proto by měl být chráněn. Zaměstnavatel tedy musí zaměstnance po skončení jeho RD pouze umístit na pozici, jež odpovídá podmínkám jeho pracovní smlouvy, tedy musí jej umístit na stejné místo výkonu práce a přidělit mu stejný druh práce.¹³⁴ Naopak nemusí zaměstnance, který se navrátil z rodičovské dovolené umístit na přesně tu stejnou pozici, kterou zaměstnanec zastával v době před odchodem na RD.

Zaměstnavatel velmi často obsazuje uvolněné místo jinou vhodnou osobou. V reálu tak může nastat případ, že se zaměstnavateli bude tato osoba zdát například schopnější a přínosnější, a proto s ní sjedná pracovní poměr na dobu neurčitou, a to v souvislosti s pracovní pozicí, která již je obsazena zaměstnancem čerpajícím RD. Tato skutečnost by ale neměla jít k tíži nahrazeného zaměstnance, proto jej v této souvislosti nelze označit za nadbytečného a po skončení jeho RD s ním rozvázat pracovní poměr výpovědí z důvodu nadbytečnosti dle § 52 písm. c) ZP.¹³⁵ Naopak se v takovém případě jedná o překážku v práci na straně zaměstnavatele, v rámci jejíž existence by měla návrativšímu zaměstnanci vzniknout náhrada mzdy ve výši průměrného výdělku.¹³⁶

Může nastat i situace, kdy zaměstnance nelze zařadit na pozici odpovídající jeho pracovní smlouvě, protože práce odpadla nebo jeho místo bylo zrušeno. V takovém případě se nabízí dvě možná řešení. Za prvé se zaměstnanec a zaměstnavatel můžou dohodnout v souladu s § 40 odst.

¹³² JANEČKOVÁ, Eva. *Pracovní právo a mateřství*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013. s. 49.

¹³³ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Sladění pracovních rolí zaměstnanců pečujících o děti*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. 192, s. 98.

¹³⁴ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, § 38 odst. 1 písm. a)

¹³⁵ BUKOVJAN, Petr. Problémy v souvislosti s návratem zaměstnance z rodičovské dovolené. *Personální a sociálně právní kartotéka*, 2016, roč. 19, č. 4, s. 2-5.

¹³⁶ HALÍŘOVÁ, Gabriela. Výkon práce během mateřské a rodičovské dovolené a návrat do práce po jejich skončení. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 11-12, s. 34-38.

1 ZP na změně pracovní smlouvy a tím zachovat pracovní poměr. Druhý případ nastává, kdy se strany nedohodnou a dojde proto k rozvázání pracovního poměru dohodou nebo k výpovědi.¹³⁷

4.5.3. Návrat zaměstnance – čerpání RD do 4 let věku dítěte

U některých rodičů často dochází ke smísení institutů rodičovského příspěvku a rodičovské dovolené. Důsledkem tohoto jejich nesprávného úsudku může být to, že někteří rodiče jsou přesvědčeni, že když si zvolí pomalejší variantu poskytování RP tak, aby jej mohli čerpat i po dosažení tří let věku dítěte, tak je automaticky jejich zaměstnavatelem omluvena jejich nepřítomnost v práci, neboť i nadále čerpají rodičovskou dovolenou a zaměstnavatel to musí respektovat.¹³⁸

Není tomu tak, jak již bylo výše uvedeno, tak RD i RP se od sebe navzájem liší. Pobírání RP tedy není důležitou osobní překážkou v práci na straně zaměstnance, tak jako rodičovská dovolená. Osobní překážka v práci u zaměstnance spočívající v péči o dítě odpadá dovršením tří let věku opečovávaného dítěte. Po jejím odpadnutí se musí zaměstnanec buď vrátit do práce, nebo v případě, že chce i nadále setrvat doma s dítětem za současného pobírání RP do čtyř let jeho věku, tak je povinen se na tomto se zaměstnavatelem dohodnout, například může požádat svého zaměstnavatele o neplacené volno, a tento mu může vyhovět.¹³⁹

Následkem slučování RD a RP vznikají i nežádoucí spory o rozvázání pracovního poměru se zaměstnancem pro nenastoupení zaměstnance zpět do práce po vyčerpání RD a pro neomluvenou absenci v práci.

¹³⁷ HALÍŘOVÁ, Gabriela. Výkon práce během mateřské a rodičovské dovolené a návrat do práce po jejich skončení. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 11-12, s. 34-38.

¹³⁸ BUKOVJAN, Petr. Problémy v souvislosti s návratem zaměstnance z rodičovské dovolené. *Personální a sociálně právní kartotéka*, 2016, roč. 19, č. 4, s. 2-5.

¹³⁹ V tomto případě je na vůli zaměstnavatele, zda žádosti vyhoví, nicméně měl by vzít v potaz všechny relevantní okolnosti, například, že rodič nemá možnost zajistit péči o dítě jinak, protože předškolní zařízení jsou přeplněná.

5. Komparace právních úprav rodičovského příspěvku v České republice a ve Slovenské republice

Tato kapitola bude obsahovat analýzu současné slovenské právní úpravy rodičovského příspěvku, a to zejména pro účely komparace české a slovenské právní úpravy. Komparace bude provedena i vymezením některých výhod a nevýhod, které jednotlivé právní úpravy z mého pohledu obsahují.

5.1 Právní úprava rodičovského příspěvku ve Slovenské republice

V rámci slovenské legislativy je poskytování rodičovského příspěvku upraveno v zákoně č. 571/2009 Z. z., o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov (dále jen „zákon č. 571/2009“). Svým zařazením spadá rodičovský příspěvek mezi příspěvky na podporu rodičovské péče, které jsou funkčně a systémově řazeny do systému státní sociální podpory.¹⁴⁰ Účelem rodičovského příspěvku má být zejména přispění oprávněné osobě na zabezpečení řádné péče o dítě,¹⁴¹ nicméně jeho další úlohou by mělo být i zajištění rovnocenného postavení mezi různými skupinami rodičů, podpora samostatnosti a větší autonomie rodiny, podpora demografického vývoje společnosti a podpora volby rodiče při sladování pracovní činnosti a při čerpání rodičovské dovolené.¹⁴² Stejně jako v české právní úpravě, tak i zde je rodičovský příspěvek pojat jako měsíčně opakující se peněžitá dávka, která je financována ze státního rozpočtu¹⁴³ a kterou stát zabezpečuje rodiče (oprávněné osoby) bez ohledu na jejich předchozí pracovní činnost nebo příjem rodiny.¹⁴⁴

Rodičovský příspěvek se poskytuje oprávněné osobě, která řádně pečuje o dítě. Kdo je oprávněnou osobou stanovuje § 2 zákona č. 571/2009. Dle tohoto ustanovení jde o rodiče dítěte, fyzickou osobu, které je dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu nebo na základě rozhodnutí úřadu práce, sociálních věcí a rodiny, nebo manžel (manželka) rodiče dítěte, jestliže žije s rodičem dítěte v domácnosti. Za dítě svěřené do péče nahrazující péči rodičů se považuje například dítě osvojené, dítě svěřené do osobní péče,

¹⁴⁰ LACKO, Miloš. *Materská a rodičovská dovolenka*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 104.

¹⁴¹ Zákon č. 571/2009 Z. z., o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ve znění pozdějších předpisů, § 1 odst. 1

¹⁴² LACKO, Miloš. *Materská a rodičovská dovolenka*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 104.

¹⁴³ ZDRAVECKÁ, Tatiana. *Systém štátnej sociálnej podpory na Slovensku a koordinácia rodinných dávok v rámci EÚ* [online]. prohuman.sk, 8. 8. 2010 [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné na <<https://www.prohuman.sk/socialna-praca/system-statnej-socialnej-podpory-na-slovensku-a-koordinacia-rodinnych-davok-v-ramci-eu>>

¹⁴⁴ GEJDOŠOVÁ, Zuzana. *Sociálne zabezpečenie v systéme verejnej správy na Slovensku*. 1. vydání. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU, 2012. s. 95.

pěstounské péče, dítě svěřené poručníkovi.¹⁴⁵ Ani zde se tedy pojetí oprávněné osoby, jež může čerpat rodičovský příspěvek, příliš neliší od české právní úpravy.

Dítětem pro účely rodičovského příspěvku se rozumí dítě:

- do tří let věku,
- do šesti let věku s dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem,¹⁴⁶ nebo
- do šesti let věku, které je svěřené do péče nahrazující péči rodičů, a to nejdéle tři roky od právoplatnosti prvního rozhodnutí o svěřením dítěte do péče téže oprávněné osobě.

Dítě, o němž musí být řádně pečováno, je tak vymezeno odlišně a na jednu stranu rozsáhleji než v české právní úpravě, neboť jsou zohledněny možnosti a potřeby rodičů, ať už časové, finanční nebo pracovní, které se starají o děti s dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem. Dle slovenské právní úpravy platí, že pokud je v rodině více dětí ve výše vymezeném věku vzniká pouze jeden nárok na RP.¹⁴⁷ Není tedy výslovně stanoveno, že lze rodičovský příspěvek čerpat pouze na nejmladší dítě v rodině, tak jako je tomu v zákoně o SSP.

5.1.1. Dávkové schéma rodičovského příspěvku

Dávkové schéma je upraveno v § 3 odst. 1 zákona č. 571/2009 a vyžaduje splnění těchto podmínek:

- a) zabezpečení řádné péče o dítě, přičemž pokud se o dítě stará více oprávněných osob, nárok na RP má jen jedna podle jejich dohody, a to i například za situace, že je dítě ve střídavé péči obou rodičů,¹⁴⁸
- b) trvalý pobyt nebo přechodný pobyt oprávněné osoby a dítěte na území Slovenské republiky, nebo u osob definovaných nařízením EP a Rady č. 883/2004 se vyžaduje bydliště v jiném členském státě EU (dále též „*ČS EU*“).¹⁴⁹

Řádnou péči o dítě se dle § 3 odst. 3 zákona č. 571/2009 rozumí péče poskytovaná dítěti v zájmu jeho všestranného fyzického a psychického vývoje, nejméně přiměřená výživa, hygiena a výchova dítěte a dodržování preventivních prohlídek dítěte. Podmínka řádné péče se považuje za splněnou i v případě, že oprávněná osoba zajistí péči o dítě jinou fyzickou nebo

¹⁴⁵ Zákon č. 36/2995 Z. z., o rodině a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ve znění pozdějších předpisů, § 45, § 48, § 56 odst. 2, § 97 až § 109

¹⁴⁶ Dlouhodobým nepříznivým stavem se rozumí choroba a stav, který podle poznatků lékařské vědy trvá víc než 12 po sobě následujících KM nebo je předpoklad, že bude trvat víc než 12 po sobě následujících KM, a vyžadující osobní péči.

¹⁴⁷ MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNÍCH VĚCÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Rodičovský příspěvek* [online]. employment.gov, 5. 3. 2021 [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné na <<https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/rodicovsky-prispevok/>>

¹⁴⁸ Zákon č. 571/2009 Z. z., o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ve znění pozdějších předpisů, § 3 odst. 5 a 6

¹⁴⁹ LACKO, Miloš. *Materská a rodičovská dovolenka*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 109.

právníčkou osobou. Zákon č. 571/2009 tak neomezuje rodiče v možnosti umístit dítě, na nějž je pobírán rodičovský příspěvek, do předškolního zařízení, a to ani rozsahem hodin ani stanovením věkové hranice. Záleží tedy pouze na rodiči, zda se o dítě bude chtít starat osobně nebo zda péči o dítě pověří jinou plnoletou osobu (např. babičku, chůvu) nebo právníčkou osobu (např. jesle, mateřskou školku)¹⁵⁰ a bude se raději věnovat svému zaměstnání. Na rozdíl od zákona o SSP však zákon č. 571/2009 upravuje v § 11 odst. 1 možnost úřadu práce (resp. jím pověřené osoby) navštívit oprávněnou osobu v místě jejího pobytu s cílem kontroly trvání podmínek nároku na rodičovský příspěvek, tedy může kontrolovat i to, zda je vykonávána řádná péče o dítě zakládající nárok na RP.

Trvalým pobytem osoby se chápe pobyt občana zpravidla v místě jeho stálého bydliště na území SR.¹⁵¹ Nevyžaduje se tedy podmínka bydliště jako u české právní úpravy.

5.1.2. Výše rodičovského příspěvku

Výše této dávky je stanovena v § 4 zákona č. 571/2009 pevnými částkami. Rodičovský příspěvek se poskytuje ve výši:

1. 275,90 eur měsíčně, nebo
2. 378,10 eur měsíčně, v případě, že oprávněné osobě, která o rodičovský příspěvek požádala, byla před vznikem nároku na RP, vyplácena z důvodu o péče o toto dítě mateřská nebo jiná obdobná dávka v členském státě.

Slovenská právní úprava tak nestanovuje celkovou sumu, kterou může oprávněná osoba vyčerpat, ale stanovuje pouze měsíční částky, které jsou vypláceny, dokud dítě nenabude zákonem stanoveného věku. Podobně jako v české právní úpravě, tak i zde jsou privilegováni rodiče, kterým byla vyplácena mateřská z nemocenského pojištění.¹⁵² Tato výhoda však byla do zákona č. 571/2009 zakomponována až s účinností od 1. 1. 2020, a to novelou provedenou zákonem č. 312/2019 Z. z.,¹⁵³ přičemž cílem této změny bylo zmírnit ztrátu příjmu z výdělečné činnosti u rodičů, kteří před narozením dítěte tuto činnost skutečně vykonávali a platili pojistné

¹⁵⁰ KOVÁČIKOVÁ, Kristína. *Rodičovský příspěvek 2021* [online]. tehotenstvo.rodinka.sk, 2. 1. 2021 [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné na <<https://tehotenstvo.rodinka.sk/prirucka-pre-rodica/peniaze-pre-rodicov/rodicovsky-prispevok/>>

¹⁵¹ Zákon č. 2533/1998 Z. z., o hlášení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky, ve znění pozdějších předpisů, § 3 odst. 1

¹⁵² Jedná se o dávku, která je vyplácena z důvodu nastalé sociální události spočívající v těhotenství a mateřství z nemocenského pojištění při splnění podmínek stanovených zákonem č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení. Obdobou této dávky je v ČR peněžitá pomoc v mateřství.

¹⁵³ Zákon č. 312/2019, kterým sa mení a dopĺňa zákon č. 571/2009 Z.z. o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

na nemocenské pojištění, resp. byli nemocensky zabezpečeni.¹⁵⁴ V této souvislosti je nutno podotknout, že i v rámci státní sociální podpory SR by se měl uplatňovat princip solidarity (zejm. mezi rodinami s dětmi a občany bez dětí a mezi rodinami s vyššími a nižšími příjmy), a naopak by zde neměla působit zásada zásluhovosti.¹⁵⁵

V případě, že oprávněná osoba zabezpečuje řádnou péči o vícero dětí, tak se měsíční dávka rodičovského příspěvku zvyšuje o 25% na každé další dítě, které se narodilo současně s dítětem, které zakládá nárok na RP.¹⁵⁶ Například v případě rodiče dvojčat, který měl nárok na mateřskou, tedy bude vypláceno měsíčně 472 eur, v případě rodiče trojčat 567,20 eur.

Stejně jako v české právní úpravě nelze souběžně vyplácet v plné výši RP i mateřskou (resp. dávku jí obdobnou). Pokud je tedy mateřská vyplácena a nedosahuje výše RP, tak bude vyplácen RP pouze ve výši rozdílu mezi sumou RP a sumou mateřského.¹⁵⁷

5.1.3. Okolnosti, za nichž nárok na rodičovský příspěvek nevznikne

Na rozdíl od české právní úpravy zákon č. 571/2009 obsahuje okolnosti, za nichž nárok na RP vůbec nevznikne. První touto okolností je, že oprávněná osoba a dítě pobývají v zemi, která není ČS EU nebo smluvní stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru nebo Švýcarskem a v době tohoto pobytu nejsou veřejně zdravotně pojištěni v SR. Dále nárok na RP nevznikne, pokud je jedné z možných oprávněných osob vyplácena mateřská nebo jiná obdobná dávka ve vyšší měsíční částce, než je měsíční suma RP. Nárok nevznikne ani pokud je oprávněné osobě z jiného ČS EU vyplácena dávka obdobná RP nebo mateřské. Nárok nevznikne ani nezletilému rodiči, kterému nebyly přiznány práva a povinnosti k dítěti. Dále nevznikne oprávněné osobě, která je rodičem dalšího dítěte, toto dítě bylo svěřeno do osobní péče druhému rodiči nebo do péče nahrazující péči rodičů, a zároveň na zabezpečení řádné péče o toto dítě se již poskytuje RP.¹⁵⁸

5.1.4. Řízení o rodičovském příspěvku

Proto, aby mohl být RP oprávněné osobě vyplácen musí tato osoba podat žádost o rodičovský příspěvek, a to buď písemně nebo elektronicky.¹⁵⁹

¹⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 312/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 571/2009 Z.z. o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Dostupné na <<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=7&ID=1531>>

¹⁵⁵ ZDRAVECKÁ, Tatiana. *Systém štátnej sociálnej podpory na Slovensku a koordinácia rodinných dávok v rámci EU* [online]. prohuman.sk, 8. 8. 2010 [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné na <<https://www.prohuman.sk/socialna-praca/system-statnej-socialnej-podpory-na-slovensku-a-koordinacia-rodinnych-davok-v-ramci-eu>>

¹⁵⁶ Zákon č. 571/2009 Z. z., o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ve znění pozdějších předpisů, § 4 odst. 2

¹⁵⁷ Tamtéž, § 4 odst. 5

¹⁵⁸ Tamtéž, § 3 odst. 7 až 10

¹⁵⁹ Tamtéž, § 8 odst. 1

Obdobně jako v ČR, tak i v SR rozhoduje o přiznání RP Úřad práce, sociálních věcí a rodiny příslušný podle místa pobytu oprávněné osoby. Tento úřad následně dávky rodičovského příspěvku i vyplácí, a to měsíčně pozadu buď na příslušný bankovní účet oprávněné osoby nebo v hotovosti. O přiznání rodičovského příspěvku se nevydává písemné rozhodnutí.¹⁶⁰

5.1.5. Příspěvek na péči o dítě – alternativa k rodičovskému příspěvku

Slovenská právní úprava obsahuje možnost poskytování příspěvku na péči o dítě (dále jen „PNP“), a to na základě zákona č. 561/2008 Z. z.¹⁶¹ Tento příspěvek je alternativou k rodičovskému příspěvku, tzn. nelze poskytovat současně RP a PNP.¹⁶² Jelikož si rodič může vybrat, zda bude čerpat RP nebo PNP, považuji za vhodné zde alespoň stručně uvést základní charakteristiku PNP. Pro poskytnutí tohoto příspěvku musí být naplněny následující podmínky:¹⁶³

- a) Rodič nebo fyzická osoba pracuje nebo studuje na denní formu střední nebo vysokou školu,
- b) Dítě je v péči poskytovatele péče na území SR¹⁶⁴ (např. předškolní zařízení pro péči o dítě, fyzická osoba, které není vyplácen RP atp.),
- c) Oprávněná osoba a dítě mají trvalý nebo přechodný pobyt na území SR.

Od výběru poskytovatele péče se odvíjí i měsíční suma PNP, která může činit nejvíce 280 eur. PNP se poskytuje do tří let věku dítěte, resp. do šesti let, pokud se jedná o dítě s dlouhodobým nepříznivým zdravotním stavem. Hlavním účelem poskytování PNP je tedy podpořit rodiče při výkonu výdělečné činnosti, při souběžném plnění rodičovských povinností, a tím způsobem, že rodiči (resp. jiné oprávněné osobě) přispěje na úhradu výdajů vynaložených na péči o dítě prostřednictvím poskytovatele péče.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Zákon č. 571/2009 Z. z., o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ve znění pozdějších předpisů, § 8 odst. 5

¹⁶¹ Zákona č. 561/2008 Z. z., o príspevku na starostlivosť o dieťa a o zmene niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

¹⁶² LACKO, Miloš. *Materská a rodičovská dovolenka*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 118.

¹⁶³ Zákona č. 561/2008 Z. z., o príspevku na starostlivosť o dieťa a o zmene niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 4 odst. 1

¹⁶⁴ Tamtéž, § 2 odst. 3

¹⁶⁵ LACKO, Miloš. *Materská a rodičovská dovolenka*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 118.

5.2 Výsledné posouzení komparace

Z výše provedené analýzy plyne, že koncepce rodičovského příspěvku jsou si v obou zemích velmi podobné, přesto však v některých ohledech sledávám Slovenskou právní úpravu přívětivější. Pro lepší srovnání odkazuji též na Tabulku č. 2, která odráží a uceluje výše provedenou komparaci obou právních úprav a jež je obsažena v přílohách této práce.

Jako největší klad právní úpravy SR vnímám především neomezenou možnost rodičů svěřit dítě k péči „fyzické nebo právnické osobě“ – tedy i neomezenou možnost umístit dítě do předškolních zařízení. Jak jsem již výše rozvedla výše v podkapitole č. 2.2 mám za to, že rodiče by měly mít volnost v rozhodování o tom, do jaké míry chtějí finančně zabezpečovat svoji rodinu a mělo by jim být tedy umožněno vrátit se do pracovního života, tak jak si sami naplánují. V souvislosti s tím považuji za zajímavé, že Slovenská právní úprava dává rodiči možnost výběru i v dávkách, které chtějí čerpat při péči o dítě – tedy zda chtějí čerpat RP nebo PNP.

Co se mi dále na právní úpravě SR zamlouvá, je to, že na rozdíl od té české lépe zohledňuje situaci, kdy se do rodiny narodí vícero dětí – tedy konkrétně to, že se měsíční dávka zvyšuje o 25% za každé dítě narozené společně s dítětem, které zakládá nárok na RP. Je zde tedy jasně rozlišováno, zda se narodila dvojčata, trojčata atp. a jsou tak lépe kompenzovány náklady rodiny starající se o vícero dětí.

Dalším pozitivem je z mého pohledu také to, že slovenská právní úprava přímo definuje, co považuje za řádnou péči o dítě, tedy přímo říká, že její součástí je nejméně hygiena dítěte, výchova dítěte a dodržování preventivních prohlídek dítěte, kdežto v české právní úpravě to musí stanovit výše vymezená literatura.

V poslední řadě vnímám jako výhodu i to, že v rámci slovenské právní úpravy je zachována možnost poskytovat rodičovský příspěvek dítěti s nepříznivým zdravotním stavem do 6 let jeho věku.

Na druhou stranu mám za to, že Slovenská právní úprava má i svou slabou stránku. Tu vidím především v zavedení dvou možných měsíčních částek, z nichž jedna zvýhodňuje oprávněné osoby, které před čerpáním RP pobíraly mateřskou. Mám za to, že stejně jako v české právní úpravě byla tímto krokem zavedena určitá nerovnost mezi rodiči a byla nepřímo zavedena zásada zásluhovosti, neboť mateřská je stejně jako česká PPM dávkou nemocenského pojištění. Opět jsou tedy zvýhodněni rodiče, kteří před narozením dítěte přispívali do systému sociálního pojištění, což mi přijde nelogické. Ospravedlnění uvedené ve výše zmíněné důvodové zprávě, tedy že cílem změny bylo zmírnit ztrátu příjmu z výdělečné činnosti u rodičů,

kteří před narozením dítěte tuto činnost skutečně vykonávali, mě v mém názoru akorát utvrzuje. Dle právní úpravy SR plyne, že rodiče mohou umístit dítě do předškolních zařízení po neomezený počet hodin, tedy mohou dále pokračovat ve výdělečné činnosti a zachovat si tak stálý příjem. Výše uvedené ospravedlnění pro zavedení vyšší částky mi tedy přijde iracionální z toho důvodu, že zvýhodněný rodič bude čerpat mateřskou a následně může čerpat RP ve vyšší částce a k tomu mít zachován i příjem, neboť mu nic nemusí bránit v tom dále pracovat.

6. Návrh de lege ferenda

Při konstruování svého návrhu budu vycházet ze současného systému pro poskytování rodičovského příspěvku, neboť tento má dle mého názoru velmi dobré základy a z celkového hlediska si myslím, že je dobře promyšlen. V návrhu tedy budu uvádět pouze změny, které bych po zhodnocení celkového vývoje dávky v ČR a po komparaci s cizí právní úpravou vtělila do zákona o SSP v části týkající se rodičovského příspěvku. Změny tedy budou koncipovány formou návrhu změn oproti současné právní úpravě.

6.1 Umístění dítěte do předškolního zařízení

V této části bych se nechala inspirovat slovenskou právní úpravou a upravila část zákona o SSP, jež omezuje návštěvu předškolních zařízení počtem hodin u dětí mladších dvou let. Změnila bych v této souvislosti českou právní úpravu, tak aby nebyla ani u dětí mladších dvou let sledována docházka do předškolních zařízení. Mám za to, že tato úprava by plně reflektovala potřeby společnosti, zejména rodičů, kteří by chtěli při péči o dítě vykonávat pracovní činnost. Navíc se mi toto omezení jeví jako nadbytečné, neboť zákon o SSP na druhé straně již stejně aprobuje možnost rodiče přenechat osobní celodenní a řádnou péči o dítě zakládající nárok na RP jiné zletilé osobě a v souvislosti s tím zachovat nárok na RP. Stěžejními důvody, které by zřejmě mohly obstát při snaze zabránit zrušení tohoto omezení, jsou přeplněnost předškolních zařízení a snaha státu zachovat alespoň minimální kontakt rodiče s dítětem.

Jelikož by zrušení omezení počtu hodiny, po které je možno dítě mladší dvou let umístit do předškolního zařízení zřejmě zasáhlo i do pojmu osobní celodenní a řádné péče, tak bych v této souvislosti do zákona zahrнула i definici, o jakou konkrétní péči se týká. V této souvislosti bych se nechala inspirovat slovenskou právní úpravou a českou odbornou literaturou, která tuto definici péče poskytuje. Vtělila bych tedy do zákona, že: *„Za řádnou péči se považuje péče v rodině obvyklá, kterou dítě vyžaduje a která dostatečně zajišťuje potřeby dítěte, jeho fyzický a duševní vývoj, přičemž se nemusí jednat o péči permanentní, neustálou a trvalou. Rodič je v souvislosti s péčí o dítě povinen zajistit nejméně přiměřenou výživu, výchovu a hygienu dítěte.“* V této souvislosti bych zvolila i vhodnější terminologii, tedy sousloví „osobní, celodenní a řádná péče“ bych ponechala pouze „řádná péče“, a to zejména proto, že ani v současné době nemusí rodič o dítě pečovat osobně a celodenně. Tato slova mi tedy přijdou obsolentní.

6.2 Zohlednění narození vícercát

S účinností od 1. 1. 2018 došlo ke zvýhodnění rodin, v nichž se narodilo současně více dětí, a to zejména za účelem lepšího pokrytí jejich zvýšených nákladů, které jim vznikají s péčí

o tyto děti. I přesto, že tento krok byl vstřícný a nepochybně užitečný, tak nebyl dle mě proveden úplně dokonale. Právní úprava nezohledňuje to, zda se narodila dvojčata, trojčata apod., což je chyba, neboť je zřejmé, že náklady na výchovu o děti rostou rodinám strmě vzhůru v souvislosti s tím, o kolik dětí se právě starají. Slovenská právní úprava narození počet více současně narozených dětí rozlišuje, nicméně mezi nastavením výše rodičovského příspěvek v ČR a v SR je dána koncepční rozdílnost. Jelikož v ČR je stanovena pevná celková částka RP a je umožněna volba měsíční částky, zatímco v SR jsou stanoveny pouze fixní měsíční částky rodičovského příspěvku, nelze z ní dle mého názoru pro vylepšení právní úpravy RP v ČR ve výše uvedené souvislosti vycházet.

Nicméně zákon o SSP stanovuje, že v případě narození vícero dětí má rodič nárok na RP v celkové částce 1,5násobku částky 300.000 Kč. Mám za to, že je možné prohloubit tuto koncepci i dál. Zákonodárce by mohl například reflektovat narození dvojčat poskytnutím RP v celkové výši 1,5násobku 300.000 Kč, narození trojčat například poskytnutím RP v celkové výši 1,8násobku 300.000 Kč a tak dále. Pro úplnost poukazuji na to, že účelem této práce nebylo zkoumání státního rozpočtu a jeho výdajů na poskytování RP, proto uvádím, že násobící koeficienty jsem uvedla pouze pro lepší představení navrhované koncepce.

6.3 RP u zdravotně postiženého dítěte

Jak jsem uvedla u zhodnocení vývoje právní úpravy, myslím si, že bylo krokem zpět, když byla v roce 2012 zrušena možnost rodiče dlouhodobě nebo těžce zdravotně postiženého dítěte čerpat na péči tohoto dítěte RP do 7 let jeho věku. Ačkoli s ohledem na to, že byla zároveň stanovena celková částka RP a zavedena jiná struktura čerpání RP, tak zachování koncepce poskytování RP postiženému dítěti do 7 let jeho věku by bylo jen ztěžka udržitelné a ztěžka proveditelné. Na druhou stranu i tito rodiče mají zvýšené náklady na péči. Zdravotně postižené dítě, resp. handicapované dítě, si vyžaduje pochopitelně například větší a mnohem náročnější péči, kterou jsou zároveň zohledněny jeho speciální potřeby, a proto je obtížné, aby rodič vykonával výtěžnou činnost. Toto dítě navíc může vyžadovat speciální pomůcky, stravu, zdravotní potřeby, rozsáhlou zdravotní péči apod. Mám za to, že ne v každé takové rodinné situaci proto postačí jen poskytování příspěvku na péči nebo příspěvků na speciální pomůcky, a je příhodné zohlednit tyto náklady, které potřebují pokrýt, i jinak.

Stejně jako v případě vícero dětí, tak ani zde bych z důvodu rozdílných koncepcí stanovení výše dávky v SR a v ČR nevycházela z provedené komparace, naopak bych se inspirovala opět českou právní úpravou, která zvýhodňuje rodiče vícero dětí. Do zákona o SSP bych tedy také v případě rodičů starajících se o postižené děti zavedla možnost čerpat celkovou částku ve výši

například 1,5násobku částky 300.000 Kč. I v této souvislosti má násobící koeficient sloužit jako pro lepší představení návrhu.

6.4 Doba poskytování RP v souvislosti rodičovskou dovolenou

Ač to s návrhem de lege ferenda primárně nesouvisí, tak i přesto bych se tomto místě chtěla vymezit vůči kritice některých rodičů, týkající se nesouladných dob pobírání rodičovského příspěvku a čerpání rodičovské dovolené, tedy k tomu, že RP lze pobírat maximálně do 4 let věku nejmladšího dítěte v rodině a RD lze čerpat nejdéle do 3 let věku dítěte. Konkrétně nevidím žádný problém v tom, že jsou tyto doby nastaveny rozdílně a nevidím potřebu jejich sladění. Můj názor pramení zejména z toho, že RD a RP jsou rozdílné instituty a dále také z toho, že rodič má možnost si výši měsíční dávky RP upravit dle svých potřeb, tedy tak, aby RP čerpal např. maximálně do tří let věku dítěte. Za vhodné považuji v této souvislosti zmínit i to, že i kdyby rodiči nebylo možné stanovit denní vyměřovací základ, tedy by mu RP mohl být poskytován nejvýše do 10.000 Kč, tak kdyby zvolil právě tuto maximální výši, tak vyčerpá RP za 30 měsíců od požádání, tzn. zřejmě před dovršením tří let věku dítěte. Navíc mi přijde vhodné čerpání RP do 4 let věku nejmladšího dítěte v rodině zachovat, s ohledem na případ, kdy rodič dokáže zajistit péči o dítě jinou osobou, popř. jeho umístění do předškolního zařízení a zároveň dále vykonávat výdělečnou činnost, neboť rodič nepotřebuje čerpat RP ve vysokých dávkách a může čerpat RP v pomalejší variantě.

7. Závěr

V této práci byl podrobně analyzován rodičovský příspěvek, který je zásadní dávkou státní sociální podpory poskytovanou rodičům, kteří osobně celodenně a řádně pečují o děti v jejich ranném věku. Jeho význam není dán pouze tím, že má zajistit pokrytí nákladů na výživu a na základní osobní potřeby dítěte a rodiny. Podstata rodičovského příspěvku je i v tom, že je nástrojem, který by měl sloužit k lepší harmonizaci rodinného, osobního a pracovního života. Této charakteristice by měla odpovídat i struktura právní úpravy, avšak samozřejmě za současného respektování ekonomické situace státu.

V úvodu této práce byly položeny tři základní otázky. První byla zaměřena na vývoj, kterým právní úprava rodičovského příspěvku v průběhu několika let prošla. Z nespočtu novel, které se dotkly zákona o státní sociální podpoře, lze vyzorovat, že zákonodárci se snaží, co nejlépe a co možná nejpružněji reagovat na stále měnící se potřeby společnosti. Dle mého názoru provedené novely převážně vedly ke zdokonalení legislativy a snažily se nastavit pro rodiny i pro společnost, co nejprívětivější a efektivní systém. Velmi oceňuji především zrušení omezení možnosti výkonu pracovní činnosti rodičem za současné péče o dítě a rozvolňování omezení počtu hodin, po které lze dítě umístit do předškolního zařízení. Pozitivně vnímám například i zavedení vyšší celkové částky rodičovského příspěvku pro rodiny s vícerčaty a zrušení dle mě příliš rigidního pravidla, které nepovolovalo měnit výši měsíční dávky rodičovského příspěvku a tím znemožňovalo reagovat na životní situace v rodině a možnosti uplatnění rodiče na trhu práce.

Druhá otázka mířila již ke zhodnocení současné právní úpravy rodičovského příspěvku. Po provedené komparaci se slovenskou právní úpravou jsem došla k závěru, že česká legislativa trpí určitými nedostatky. Myslím si, že by mohly být lépe reflektovány soudobé zájmy a potřeby rodičů. Zejména vnímám jako obsolentní omezení počtu hodin, po které lze dítě mladší dvou let umístit do předškolního zařízení, neboť rodič má možnost zajistit péči o toto dítě jinou vhodnou zletilou osobou. Dále mám za to, že současná právní úprava v některých případech nedostatečně odráží účel rodičovského příspěvku. Zákon ve svém úvodním ustanovení sděluje, že účelem dávek státní sociální podpory má být alespoň částečné pokrytí nákladů na výživu a osobní potřeby rodin a dětí. Dle mého názoru není tento účel dostatečně zakomponován do právní úpravy u zabezpečení rodin s vícerčaty (zejm. trojčaty, čtyřčaty atd.) a u rodin, které se starají o postižené dítě. V těchto rodinách pochopitelně vznikají větší výdaje a tyto je potřeba nějak kompenzovat, zejména proto, že pro rodiče je v těchto případech složité, ne-li nemožné, uplatnit se v pracovním životě za současné péče o tyto děti. V zákoně by měly být

dostatečně zohledněny i tyto specifické situace některých rodin. Myslím si, že deklarace podmínek pro nárok na zvýšenou dávku rodičovského příspěvku u těchto případů by vedla k větší sociální rovnosti mezi rodinami s malými dětmi.

Třetí otázka byla cílena na vymezení aspektů, ke kterým by měl zákonodárce přihlížet při stanovování a změně pravidel u poskytování rodičovského příspěvku. Opatření, která se dotýkají poskytování rodičovského příspěvku jsou veřejností vždy ostře sledována a citlivě vnímána. Důkazem tohoto tvrzení je především provedení poslední novely, jež navýšila celkovou částku rodičovského příspěvku a jež se stala předmětem kritiky velkého okruhu osob. Tato novela rozdělila rodiče na dva tábory, neboť některých se navýšení částky dotklo a některých ne. V této souvislosti tedy vyvstaly úvahy o tom, zda není novela rodičovského příspěvku diskriminační, zda nebyl navýšením celkové částky rodičovského příspěvku porušen princip rovnosti a princip předvídatelnosti práva. Tyto úvahy vyústily i v ústavní stížnost, jež byla podána skupinou senátorů, která je vedena pod sp. zn. Pl. ÚS 1/2020 a o které dosud nebylo ústavním soudem rozhodnuto. Zákonodárce by při úpravě podmínek pro vznik nároku a při změně výše rodičovského příspěvku měl dbát na zájmy a potřeby společnosti, měl by zohledňovat účel rodičovského příspěvku a neznevýhodňovat jednu skupinu rodičů před druhou. Na druhou stranu by měl však zohlednit i finanční a ekonomickou situaci státu a snažit se o to, aby osoby pobírající dávku rodičovského příspěvku byly stále motivovány vykonávat výdělečnou činnost.

Na závěr je nutné říci, že každá akce vyvolá svoji reakci, a proto i každá změna právní úpravy bude mít vždy své kritiky, kteří nebudou s nastavením systému a s definovanými pravidly vždy souhlasit. Nicméně i tato kritika může být vnímána konstruktivně a upozornit na nedostatky a problémy, které by napříště mohly být zákonodárcem vzaty v potaz a mohly by být odstraněny.

8. Seznam použitých zdrojů

8.1 Monografie

- KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015, str. 269.
- KLIMENTOVÁ, Eva. *Sociální politika I*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 80 s.
- VYBÍHA, Václav, BERNREINTER, Tom, PROCHÁZKOVÁ, Miluše. *Mzdové účetnictví 2004: praktický průvodce*. 7. vydání. Praha: Grada Publishing, 2004. s. 372.
- KOLDINSKÁ, Kristina a kol. *Právo sociálního zabezpečení 7., podstatně přepracované vydání*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. 289 s.
- SEDLÁKOVÁ, Jaroslava. *Vybrané problémy sociální politiky*. Praha: Oeconomica, 2004. 56 s.
- SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Česká sociální politika na prahu 21. století: efektivnost, selhávání, legitimita*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. Spisy Fakulty sociálních studií Brněnské univerzity. 236 s.
- SKULOVÁ, Soňa a kol. *Správní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2012, 386 s.
- ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2010. 247 s.
- HALÁSKOVÁ, Renáta. *Systémy sociálního zabezpečení*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. 138 s.
- KAHOUN, Vilém. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. Praha: Triton, 2009. 445 s.
- GEJDOŠOVÁ, Zuzana. *Sociálne zabezpečenie v systéme verejnej správy na Slovensku*. 1. vydání. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU, 2012. 218 s.
- TOMEŠ, Igor a kol. *Sociální právo České republiky*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2014. 320 s.
- HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Sladění pracovních rolí zaměstnanců pečujících o děti*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. 192 s.
- JANEČKOVÁ, Eva. *Pracovní právo a mateřství*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 130 s.
- JANEČKOVÁ, Eva. *Nejčastější pochybení zaměstnavatelů při plnění povinností dle zákoníku práce*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 200 s.
- BURDOVÁ, Eva, SCHMIED, Zdeněk, ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Těhotenství, mateřská a rodičovská dovolená*. 1. vydání. Praha: ASPI, a.s., 2008, 160 s.

8.2 Články

- HALÍŘOVÁ, Gabriela. Nový rodičovský příspěvek a jeho problematické aspekty. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 11., s. 393-397.
- KOMENDOVÁ, Jana. Rodičovský příspěvek z pohledu aktuálního legislativního vývoje. *Právní rozhledy*, 2020, roč. 28, č. 4., s. 126-131.
- HALÍŘOVÁ, Gabriela. Změny rodičovského příspěvku. *Právo a rodina*. 2020, roč. 22, č. 1., s. 12-16.
- KRUPOVÁ, Tereza. Rodičovský příspěvek – několik poznámek. *Právo a rodina*. 2020, roč. 22, č. 2. s. 17-20.
- KOMENDOVÁ, Jana. Postavení rodičů dvojčat a víceročet. *Práce a mzda*, 2014, roč. 62, č. 7-8, s. 23-29.
- PAULUSOVÁ, Magdalena, VAŠÍČKOVÁ, Andrea. Rodičovský příspěvek nově. *Rodinné listy*, 2013, roč. 2, č. 5, s. 6-8.
- ŠTANGOVÁ, Věra. Rodičovský příspěvek. *Rodinné listy*, 2016, roč. 5, č. 1, s. 5-7.
- VAŠÍČKOVÁ, Andrea. Rodičovský příspěvek pro osvojitele a rychlejší čerpání dávk. *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 10, s. 15-18.
- BUKOVJAN, Petr. Problémy v souvislosti s návratem zaměstnance z rodičovské dovolené. *Personální a sociálně právní kartotéka*, 2016, roč. 19, č. 4, s. 2-5.
- HALÍŘOVÁ, Gabriela. Výkon práce během mateřské a rodičovské dovolené a návrat do práce po jejich skončení. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 11-12, s. 34-38.
- ŠTANG, Jan. Ochrana pracovního poměru těhotných zaměstnankyň a zaměstnankyň a zaměstnanců pečujících o děti před skončením pracovního poměru ze strany zaměstnavatele. *Rodinné listy*, 2020, roč. 9, č. 2, s. 5-9.
- HROUZKOVÁ, Věra. Postavení zaměstnankyň na mateřské a rodičovské dovolené. *Personální a sociálně právní kartotéka*, 2015, roč.18, č. 4, s. 14-17.
- CHLÁDKOVÁ, Alena, BUKOVJAN, Petr. Zástup za mateřskou a rodičovskou dovolenou. *Práce a mzda*, 2010, roč. 58, č. 7, s. 13-18.
- JANEČKOVÁ, Eva. Návrat do zaměstnání po ukončení mateřské a rodičovské dovolené. *Práce a mzda*, 2013, roč. 61, č. 6, s. 14-17.
- JANEČKOVÁ, Eva. Možnosti práce při mateřské a rodičovské dovolené. *Práce a mzda*, 2013, roč. 61, č. 7, s. 11-13.
- ŠTANGOVÁ, Věra. Mateřská versus rodičovská. *Rodinné listy*, 2016, roč. 5, č. 6, s. 2-3.

8.3 Komentáře a důvodové zprávy

- Důvodová zpráva k zákonu č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ze dne 14. 12. 1994. Dostupné v právním systému ASPI
- Důvodová zpráva k zákonu č. 312/2019 Z. z., kterým sa mení a dopĺňa zákon č. 571/2009 Z.z. o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Dostupné na <<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=7&ID=1531>>
- BURDOVÁ, Eva. *Státní sociální podpora: komentář k zákonu*. 2. přepracované vydání. Ostrava: Sagit. 1996. 159 s.
- BĚLINA, Miroslav a kol. *Zákoník práce: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, 1536 s.
- PICHRT, Jan a kol. *Zákoník práce: Zákon o kolektivním vyjednávání*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 1196 s.
- KOTTNAUE, Antonín a kol. *Zákoník práce: komentář s judikaturou: podle stavu k 1. lednu 2012, včetně novely účinné k 1. dubnu 2012*. Praha: Leges, 2012, 1088 s.
- HŮRKA, Petr a kol. *Zákoník práce: komentář*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 848 s.
- HLOUŠKOVÁ, Pavla a kol. *Zákoník práce, prováděcí nařízení vlády a další související předpisy s komentářem k 1. 1. 2020*. 13. vydání, Olomouc: ANAG, 2020, 1320 s..

8.4 Elektronické zdroje

- Český statistický úřad. *Tab. 13.12 Vývoj částek životního minima v ČR od roku 1991*. [online]. www.czso.cz, 1. 1. 2007 [cit. 11. 1. 2021]. Dostupné na <https://www.czso.cz/documents/10180/32955062/32018116_1312.pdf/9508aa1a-e9b7-4eaa-b45c-1dec050b003e?version=1.0>
- REDAKCE. *Změny v oblasti práce a sociálních věcí v roce 2018* [online]. portal.pohoda.cz, 25. 1. 2018 [23. 1. 2021]. Dostupné na <<https://portal.pohoda.cz/dane-ucetnictvi-mzdy/mzdy-a-prace/zmeny-v-oblasti-prace-a-socialnich-veci-v-roce-1/>>
- HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Nerovné postavení osob samostatně výdělečně činných při volbě výše rodičovského příspěvku, srovnání s rakouskou a německou úpravou* [online]. law.muni.cz, 2012 [cit. 19. 2. 2021]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/Antidiskriminacnizakon/HalirovaGabriela.pdf>

- HABÁŇ, Petr. *Tisková zpráva – Od ledna dochází ke změnám z rodičovského příspěvku, zvýší se i přídavek na dítě* [online]. mpsv.cz, 14. 11. 2017 [23. 1. 2021]. Dostupné na <https://www.mpsv.cz/documents/20142/578124/TZ_-_Od_ledna_dochazi_ke_zmenam_u_rodicovskeho_prispevku_zvysi_se_i_pridavek_na_dite.pdf/063c2d23-2667-6139-32aa-41b07246166c>
- KUČEROVÁ, Dagmar. *Jaké jsou dopady sociální reformy roku 2008?* [online]. podnikatel.cz, 7. 5. 2009 [cit 23. 1. 2021]. Dostupné na <<https://www.podnikatel.cz/clanky/jake-jsou-dopady-socialnich-reforem-roku-2008/>>
- PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY. *Návrh zákona č. 363/21019, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů včetně důvodové zprávy.* [online]. psp.cz, 7. 1. 2020 [cit 21. 2. 2021]. Dostupné na <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=701&CT1=0>>
- REDAKCE, Finance.cz. *Jak šel čas s rodičovskou dovolenou. Opravdu je dneska tak nízká* [online]. finance.cz, 2. 4. 2019 [23. 1. 2021]. Dostupné na <https://www.finance.cz/521486-historie-rodicovske/?_fid=3bho#survey-place/>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Průvodce změnami sociálního systému od 1. ledna 2008* [online]. mpsv.cz, prosinec 2007 [23. 1. 2021]. Dostupné na <https://www.mpsv.cz/documents/20142/1014050/PSP_12_07_big.pdf/02a80bc0-06d4-b0e6-70da-45f70dcdaa1e>
- STRAVA, Ondřej. *Zruší zvýšeno rodičovskou Ústavní soud?* [online]. ondrejstrava.cz, 25. 11. 2019 [28. 2. 2021]. Dostupné na <<https://ondrejstrava.cz/pravni-stanoviska/zrusi-zvysenou-rodicovskou-ustavni-soud/>>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Rodičovský příspěvek* [online]. mpsv.cz, 5. 3. 2021 [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné na <<https://www.mpsv.cz/web/cz/-/rodicovsky-prispevek>>
- ZDRAVECKÁ, Tatiana. *Systém štátnej sociálnej podpory na Slovensku a koordinácia rodinných dávok v rámci EU* [online]. prohuman.sk, 8. 8. 2010 [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné na <<https://www.prohuman.sk/socialna-praca/system-statnej-socialnej-podpory-na-slovensku-a-koordinacia-rodinnych-davok-v-ramci-eu>>
- MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNÍCH VĚCÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Rodičovský príspevok* [online]. employment.gov, 5. 3. 2021 [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné na <<https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/rodicovsky-prispevok/>>

- KOVÁČIKOVÁ, Kristína. Rodičovský příspěvek 2021 [online]. tehotenstvo.rodinka.sk, 2. 1. 2021 [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné na <<https://tehotenstvo.rodinka.sk/prirucka-pre-rodica/peniaze-pre-rodicov/rodicovsky-prispevok/>>
- PŘIB, Jan. Mateřská a rodičovská dovolená a sociální zabezpečení. [online]. praceamzda.cz. 20. 5. 2016 [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <<https://www.praceamzda.cz/clanky/materska-rodicovska-dovolena-socialni-zabezpeceni>>
- NÁHLÍKOVÁ KALETOVÁ, Romana. Přivýdělek v rámci mateřské a rodičovské dovolené [online]. pravni prostor.cz, 25. 7. 2017 [cit. 21. 2. 2021]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/pracovni-pravo/privydelek-v-ramci-materske-a-rodicovske-dovolene>>

8.5 Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 9. ledna 2013, sp. zn. Pl. ÚS 31/09
- Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. května 2014, sp. zn. 38 ad 20/2012
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. 6 Ads 21/2017
- Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. srpna 2010, sp. zn. 2 Ad 31/2010-42
- Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. srpna 2007, sp. zn. 1 Cad 98/2006
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. října 2015, sp. zn. 8 Ads 42/2015
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. července 2020, sp. zn. 9 Ads 30/2019
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. května 2015, sp. zn. 9 Ads 278/2014
- Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 9. 1. 1996, sp. zn. 13 Co 413/95
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 2010, sp. zn. 21 Cdo 3533/2009

8.6 Právní předpisy

- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 154/1969 Sb., o mateřském příspěvku
- Zákon č. 107/1971 Sb., o mateřském příspěvku, ve znění účinném od 20. 10. 1971 do 31. 1. 1982
- Zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění, ve znění účinném od 1. 7. 1968 do 31. 12. 1972

- Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 8/1982 Sb., o zvýšení mateřského příspěvku a o změnách v nemocenském zabezpečení
- Zákon č. 110/1984 Sb., o změnách zákona o mateřském příspěvku
- Zákon č. 50/1987 Sb., o změnách zákona o mateřském příspěvku
- Zákon č. 180/1990 Sb., o změnách předpisů o nemocenském a sociálním zabezpečení
- Zákon č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku, ve znění účinném od 1. 10. 1990 do 31. 3. 1992
- Zákon č. 117/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku
- Nařízení vlády č. 154/1993 Sb., o zvýšení některých sociálních dávek
- Nařízení vlády č. 336/1993 Sb., kterým se zvyšují částky životního minima a některé sociální dávky
- Nařízení vlády č. 143/1994 Sb., o zvýšení rodičovského příspěvku a podpory při narození dítěte
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění účinném od 1. 10. 1995 do 30. 6. 1996
- Zákon č. 242/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění zákona č. 281/2009 Sb.
- Zákon č. 155/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon č. 492/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon č. 271/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů
- Zákon č. 125/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 453/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon č. 237/2004 Sb., kterým se v souvislosti s přijetím zákona o dani z přidané hodnoty mění některé zákony a přijímají některá další opatření a mění zákon č.

- 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění zákona č. 479/2003 Sb., a zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 204/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění zákonů č. 112/2006 Sb., č. 109/2006 Sb., č. 585/2006 Sb., účinný od 1. 1. 2007 do 1. 8. 2007
 - Sdělení Ministerstva práce a sociálních věcí č. 490/2006 Sb., kterým se vyhláší částka 50 % průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství pro účely životního a existenčního minima a částka 40 % průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře pro účely stanovení rodičovského příspěvku
 - Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, ve znění účinném od 1. 1. 2008 do 31. 12. 2008
 - Zákon č. 366/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
 - Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění zákona č. 366/2011 Sb., účinný od 1. 1. 2012 do 31. 3. 2012
 - Zákon č. 200/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
 - Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění zákona č. 200/2017 Sb., ve znění účinném od 1. 1. 2018 do 30. 5. 2018
 - Zákon č. 363/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
 - Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jakou součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 571/2009 Z. z., o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení nekrorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Zákon o 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 2533/1998 Z. z., o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 312/2019, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 571/2009 Z.z. o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Zákona č. 561/2008 Z. z., o príspevku na starostlivosť o dieta a o zmene niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Směrnice Rady 96/34/ES ze dne 3. června 1996, o rámcové dohodě o rodičovské dovolené uzavřené mezi organizacemi UNICE, CEEP a EKOS

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá rodičovským příspěvkem a rodičovskou dovolenou, zejména jejich aktuální právní úpravou. Prvním cílem této práce je zhodnocení otázky, zda je právní úprava rodičovského příspěvku nastavena efektivně, a také zhodnocení otázky, zda vývoj, kterým tato právní úprava prošla, byl veden správným směrem. V souvislosti s tím jsou v práci podrobně vymezeny podmínky nároku na rodičovský příspěvek, výše rodičovského příspěvku a jejich vývoj. Za účelem zhodnocení byla provedena také komparace se slovenskou právní úpravou rodičovského příspěvku. Druhým cílem této práce je vymezení odlišností mezi rodičovským příspěvkem a rodičovskou dovolenou, protože v praxi bývají tyto pojmy často směřovány. Toto vymezení je provedeno prostřednictvím analýzy právní úpravy rodičovské dovolené a některých problémů, které mohou nastat v souvislosti s jejím čerpáním.

Abstract

This thesis deal with parental allowance and parental leave especially with their legislation. The first objective of this thesis is evaluation of the question if the legislation of the parental allowance is set up effective, and also if development which this legislation has undergone, was led in the right direction. In this context in the theses are defined in detail conditions for entitlement to parental allowance, the amount of parental allowance and their development. For evaluation, it was performer also comparison between czech and slovakie legislation of parental allowance. The second objective of this thesis is definition of differences between parental allowance and parental leave, because in practise, these terms are often combined to one term. This definition is made through an analysis of the legislation of parental leave and an analysis of some problems witch may arrise in connection with taking parental leave.

Klíčová slova

Státní sociální podpora, rodičovský příspěvek, rodičovská dovolená, dítě, rodič, rodina

Key words

State social support, parental allowance, parental leave, child, parent, family

Přílohy – tabulky

Tabulka č. 1: Vymezení rozdílností rodičovského příspěvku a rodičovské dovolené

Zdroj: vlastní zpracování

	RD	RP
Právo, jehož se institut týká	Pracovní právo	Právo sociálního zabezpečení
O co se jedná	Pracovní volno pro důležitou osobní překážku v práci na straně zaměstnance	Dávka státní sociální podpory
Kdo je poskytuje/rozhoduje	Zaměstnavatel	Krajská pobočka Úřadu práce
Komu se poskytuje	Zaměstnanci (matce, otci, osobě, která převzala dítě do péče - § 7 zákona o SSP)	Rodiči - otec, matka, osoba, která převzala dítě do péče dle (§ 7 odst. 10 zákona o SSP), osoba pečující o dítě, jehož rodič zemřel a osoba pečující o dítě manžela nebo partnera *za splnění podmínek uvedených v zákoně o SSP
Maximální doba čerpání	Do 3 let věku dítěte, které zakládá nárok na čerpání RD	Do 4 let věku dítěte nejmladšího v rodině, které zakládá nárok na čerpání RP
Účel	Prohlubování péče o dítě	Podílení se státu na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin
Možnosti výkonu výdělečné činnosti	Čerpání rodičovské dovolené vylučuje výkon VČ stejného druhu práce vymezeného v pracovní smlouvě u zaměstnavatele, který RD umožnil	Není omezena

Tabulka č. 2: Srovnání poskytovaných rodičovských příspěvků v ČR a SR

Zdroj: vlastní zpracování

	ČR	SR
Systém, ze kterého je dávka poskytována	Státní sociální podpora	Státní sociální podpora
Hlavní účel dávky	Krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin	Příspěvní státu oprávněné osobě na zabezpečení řádné péče o dítě
Komu je příspěvek poskytován	Rodiči (nejedná se pouze o biologické rodiče)	Oprávněné osobě (nejedná se pouze o biologické rodiče)
Podmínky nároku	Trvalý pobyt v ČR Bydliště v ČR Osobní, celodenní a řádná péče o nejmladší dítě v rodině	Trvalý pobyt v SR Řádná péče o dítě
Doba poskytování	Nejdéle do 4 let věku dítěte nejmladšího v rodině	Nejdéle do 3 nebo 6 let věku dítěte, které zakládá nárok na RP
Možnost umístit dítě do předškolních zařízení	Dítě do dvou let – zákonné omezení počtu hodin Dítě od 2 do 4 let – neomezeně	Neomezeně
Možnost výkonu výdělečné činnosti rodičem	Není omezen	Není omezen
Výše dávky u jednoho dítěte	Maximální pevná částka 300.000 Kč Měsíční dávka: a) max. 10.000 Kč (u rodičů, jimž nelze stanovit denní vyměřovací základ, nebo u rodičů, jejich denní vyměřovací základ nepřevyšuje 10.000 Kč) b) převyšující 10.000 Kč (max. do 70% 30násobku denního vyměřovacího základu)	Měsíční dávka: – 275,90 € – 378,10 € pokud byla rodiči vyplácena mateřská
Výše dávky u vícerčat	Maximální pevná částka 450.000 Kč Měsíční dávka: 1,5násobku částek uvedených v písmenu a) nebo b)	Měsíční dávka se zvyšuje o 25% za každé dítě narozené společně s dítětem, jež zakládá nárok na RP
Zohlednění péče o zdravotně postižené děti	Ne	Ano – stanovena možnost poskytovat RP až do 6 let dítěte s nepříznivým zdravotním stavem